Opłata pocztowa uiszczona gotówką.

ROK XVIII
NUMER 4

DZIENNIK URZĘDOWY

KURATORIUM OKRĘGU SZKOLNEGO KRAKOWSKIEGO

KRAKÓW DNIA 30 KWIETNIA 1939

TREŚĆ

25.

OKÓLNIK Nr. 51

z dnia 29 września 1938 r. (II Pr-3036/38)

w sprawie wymagań stawianych przy egzaminie do klasy I gimnazjum ogólnokształcącego różnym kategoriom kandydatów.

Uzupełniając postanowienia, zawarte w regulaminie przyjmowania uczniów do państwowego gimnazjum ogólnokształcącego, ogłoszonym jako załącznik do zarządzenia z dnia 23 lutego 1937 r. Nr II S-846-37 (Dz. Urz. Ministerstwa W. R. i O. P. z r. 1937, Nr 3, poz. 57), wyjaśniam i zarządzam, co następuje:

A. Wszyscy dyrektorzy i nauczyciele gimnazjum ogólnokształcącego, a zwłaszcza ci, którzy egzaminują kandydatów do klasy I, powinni znać program publicznej szkoły powszechnej stopnia trzeciego w jego obowiązującej redakcji [1]), gdyż szkoła ta stanowi według art. 2 ustawy z dnia 11 marca 1932 r. o ustroju szkolnictwa jego „podstawę organizacyjną i programową". W szczególności należy się dostosować do założenia, że zgodnie z art. 21 ustawy program gimnazjum opiera się na drugim szczeblu programowym, tj. na programie klas V i VI szkoły powszechnej stopnia trzeciego. Egzamin wstępny w obu swych częściach — pisemnej i ustnej — ma przede wszystkim na celu stwierdzenie ogólnego rozwoju kandydatów oraz ich uzdolnienia do skutecznego podjęcia nauki w gimnazjum; stwierdzenie to odbywać się powinno zasadniczo w oparciu o drugi szczebel programowy szkoły powszechnej. Wymagania przy egzaminie nie mogą w żadnym razie przekraczać zakresu objętego tym szczeblem — ani dla obostrzenia selekcji, ani dla jakichś względów przypadkowych. Przeciwnie, bez uszczerbku dla istotnie niezbędnego przygotowania można zmniejszyć niektóre mniej ważne wymagania w stosunku do kandydatów ze szkół powszechnych stopnia drugiego i pierwszego, którzy zostali wskazani w punkcie a) §-fu 11 regulaminu przyjmowania do gimnazjum. Jednym ze środków umożliwienia dalszego wykształcenia — w myśl wstępu do ustawy o ustroju szkolnictwa — „zdolniejszym" „i dzielniejszym jednostkom ze wszystkich środowisk" jest właśnie usunięcie zbędnych i nazbyt formalistycznych przeszkód w stosunku do tych kandydatów. W związku z odpowiednimi postanowieniami formalnymi wzmiankowanego regulaminu określam obecnie szczegółowsze normy organizacyjne dla różnych przypadków. W zastosowaniu do kandydatów, którzy nie wyczerpali drugiego szczebla programowego w szkole powszechnej stopnia drugiego lub pierwszego, normy te są pomyślane w taki sposób, aby dziecko odpowiednio uzdolnione, które rzetelnie opanowało materiał ustalony obecnie jako obowiązujący i wykazuje przy tym dostateczny stopień rozwoju ogólnego, mogło w krótkim czasie dostosować się do normalnej pracy w gimnazjum.

Egzaminujący i dyrektorzy szkół, w myśl regulaminu przyjmowania do gimnazjum, mają do czynienia z następującymi kategoriami kandydatów:

1. Posiadający świadectwo ukończenia klasy VI szkoły powszechnej stopnia trzeciego.
2. Posiadający świadectwo ukończenia klasy VI szkoły powszechnej stopnia drugiego.
3. Posiadający świadectwo ukończenia z wynikiem pomyślnym jednego roku nauki w klasie VI szkoły powszechnej stopnia drugiego.
4. Posiadający świadectwo ukończenia szkoły powszechnej stopnia pierwszego.
5. Wszyscy inni kandydaci, odpowiadający warunkom określonym w § 1 i § 2 regulaminu, a więc przewidziani w punkcie b) §-fu 11.

B. Od wszystkich kandydatów do klasy I gimnazjum ogólnokształcącego żąda się w dziedzinie języka polskiego i arytmetyki z geometrią tego samego przygotowania, określonego przez drugi szczebel programowy, w szczególności przez program klasy VI szkoły powszechnej stopnia trzeciego. Zwłaszcza zaś stosuje się do wszystkich jednakową miarę w zakresie:

sprawności w czytaniu głośnym i cichym, umiejętności poprawnego wypowiadania się w mowie i piśmie, opanowania ortografii;

biegłości w działaniach arytmetycznych na liczbach całkowitych, umiejętności (ale jeszcze nie w stopniu biegłości) wykonywania działań na ułamkach zwykłych i dziesiętnych oraz umiejętności stosowania zdobytej wiedzy w dostępnych zagadnieniach praktycznych, wymagających wykonania kilku działań.

Co się tyczy łatwości wypowiadania się, należy przy egzaminowaniu młodzieży ze szkół powszechnych wszystkich trzech stopni liczyć się

[1]) W chwiil obecnej:
Program nauki w publicznych szkołach powszechnych trzeciego stopnia z polskim językiem nauczania (Tymczasowy). Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Państwowe Wydawnictwo Książek Szkolnych we Lwowie. Wydanie z r. 1934.

z warunkami środowiska, zwłaszcza wiejskiego, i stosować pewną wyrozumiałość tam, gdzie warunki te nie były korzystne dla językowego rozwoju dziecka.

W zakresie geografii, przy uwzględnieniu w określonych przypadkach ustalonych ulg i skrótów, do wszystkich kandydatów stosuje się jednakową miarę wymagań w zakresie praktycznej umiejętności posługiwania się mapą i globusem.

Pewne zróżnicowanie innych wymagań ustalam w sposób następujący:

1. W stosunku do kandydatów, którzy ukończyli z wynikiem pomyślnym klacę VI szkoły powszechnej stopnia trzeciego, obowiązuje nie tylko w zakresie języka polskiego i arytmetyki z geometrią, ale także historii, geografii i nauki o przyrodzie, drugi szczebel programowy szkoły powszechnej, zwłaszcza zaś w myśl § 12 regulaminu program klasy VI — bez zastrzeżeń.

Jeżeli kandydat przeszedł kurs klasy VII szkoły powszechnej, powinien być egzaminowany tak samo jak przybywający bezpośrednio z klasy VI.

2. Jeżeli kandydat skończył nie klasę VI szkoły powszechnej stopnia trzeciego, lecz dwuletnią klasę VI szkoły stopnia drugiego, wówczas wymagania w zakresie historii, geografii i nauki o przyrodzie należy ograniczyć według wskazań, podanych w dziale A załączonej instrukcji.

3. Do kandydatów, którzy ukończyli z wynikiem pomyślnym jeden rok nauki w dwuletniej klasie VI szkoły stopnia drugiego, należy stosować w zakresie historii, geografii i nauki o przyrodzie wymagania, wskazane w dziale B załączonej instrukcji.

4. Do kandydatów, którzy ukończyli szkołę powszechną stopnia pierwszego, należy stosować w zakresie historii, geografii i nauki o przyrodzie wymagania, wskazane w dziale C załączonej instrukcji.

5. W zastosowaniu do wszystkich innych kandydatów obowiązuje w zakresie 6 przedmiotów egzaminu, wskazanych w § 20 regulaminu przyjmowania uczniów do państwowego gimnazjum ogólnokształcącego, drugi szczebel programowy, a więc program klas V i VI szkoły stopnia trzeciego, bez żadnych ułatwień.

Minister Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego:
W. Świętosławski.

Załącznik do okólnika Nr 51 z dnia 29 września 1938 r. (II Pr-30036/38).

Instrukcja dotycząca wymagań przy egzaminie wstępnym do klasy I gimnazjum ogólnokształcącego.

A. W zastosowaniu do kandydatów, którzy ukończyli klasę VI szkoły powszechnej stopnia drugiego.

Z programu klas V i VI szkoły powszechnej stopnia trzeciego nie należy wymagać znajomości tematów, wyszczególnionych poniżej.

1. Historia.

Z programu klasy V. Drużyna rycerska Chrobrego. Rycerze zachodni, ich obyczaje i zamki rycerskie, św. Kinga, św. Salomea, św. Jacek na Rusi. Założenie Akademii Krakowskiej. Pogrzeb Kazimierza Wielkiego, Fortyfikacje miejskie Krakowa w XV wieku, Św. Jan Kanty, Kopernik, Długosz i synowie królewscy. Młodość Tarnowskiego i jego podróż do Włoch. Ostróg nad Horyniem. Na dworze Zygmunta Augusta. Obrazek z życia na Siczy.

Z programu klasy VI. życie na dworze Czartoryskich w Puławach. Patriotyczne związki młodzieży wileńskiej, spisek Łukasińskiego. Bem, Prądzyński. Więźniowie polscy w Moabicie, bombardowanie Lwowa i Krakowa.

2. Geografia.

Z programu klasy V. Wycieczka na Howerlę. Wapienniki. W kamieniołomach pod Kielcami. Cukrownia na Podolu. Nad Gopłem. Nad kanałem Bydgoskim.

Hamburg, Monachium, Górnicy polscy w Westfalii. Bukareszt. Krajobraz. Płyty rosyjskie. Nad dolną Wołgą, Odessa. Położenie wyspowe Wielkiej Brytanii. Marsylia. U stóp Wezuwiusza.

Z programu klasy VI. Wyprawa do Tybetu. W Pekinie i Szanghaju. Góry Skaliste. Rio de Janeiro. Ludność Australii.

3. a. Nauka o przyrodzie żywej.

Z programu klasy V. Temperatury, opady, długość dnia w jesieni. Ryś, bóbr, łoś, żubr. Ptaki przylatujące do nas na zimę. Przystosowania ptaków do lotu.

Z programu klasy VI. Dawne zalesienie Polski. Uzupełnienia przyrodnicze obrazów: dżungli

indyjskiej, pustyni Sahary, stepu afrykańskiego, tundry (dział 5 kursu jesiennego).

b. Nauka o przyrodzie martwej.

Z programu klasy V. Pokrycie ciała ssaków i ptaków jako przykłady do rozpatrywania przewodnictwa cieplnego. Praktyczne wypróbowanie niektórych dobrych i złych przewodników ciepła. Wrzenie wody, jej destylacja. Rozpuszczanie w wodzie sinego kamienia; krystalizacja różnych ciał z roztworu wodnego. Lewar prosty. Obrazy przedmiotów, wytworzone przy pomocy małych otworów. Peryskop.

Z programu klasy VI. Wielki piec. Ogniwo Leclanchégo.

B. W zastosowaniu do kandydatów, którzy ukończyli z wynikiem pomyślnym jeden rok nauki w klasie VI szkoły stopnia drugiego.

1. Historia.

Z programu klasy V szkoły powszechnej stopnia trzeciego nie należy wymagać znajomości tematów, wskazanych powyżej w dziale A. 1.

Z programu klasy VI obowiązuje materiał następujący.

Jeżeli uczeń przechodził kurs A:

Czasy odradzania się i upadku Państwa Polskiego.

Obraz z życia Polski za Sasów: sejm niemy. Obraz sejmu rozbiorowego w 1772 r.

Kościuszko i Pułaski w Stanach Zjednoczonych. Obrazy z działalności sejmu czteroletniego, uchwała o powiększeniu wojska i zasileniu skarbu. Konstytucja 3 maja.

Kościuszko, Dubienka, drugi rozbiór. Zwycięstwo racławickie, ogłoszenie uniwersalu połanieckiego. Powstanie Warszawy, Kiliński. Trzeci rozbiór.

Pierwszy okres walk o niepodległość.

Napoleon Bonaparte. Henryk Dąbrowski i utworzenie Księstwa Warszawskiego. Bitwa pod Raszynem, ks. Józef Poniatowski.

Wojsko i skarb w Królestwie Polskim. Powstanie listopadowe: bitwa pod Grochowem, zwycięstwo pod Iganiami, Emilia Plater. Upadek powstania.

Czasy niewoli i nowych walk.

Noc 22 stycznia 1863 r., manifest Rządu Narodowego; obrazek z walk powstańczych, działalność Rządu Narodowego. Prześladowanie unitów. Wóz Drzymały. Przebudzenie się narodowe ludu śląskiego.

Odzyskanie niepodległości i odrodzone Państwo Polskie.

Józef Piłsudski; polityczne prace dla niepodległości. Wybuch wojny światowej. Obrazki z walk Legionów i działań Polskiej Organizacji Wojskowej. Obrazki z wędrówek i walk innych formacyj polskich.

11 listopada 1918 r., objęcie władzy przez Józefa Piłsudskiego. Z walk o wyzwalanie się dzielnic. Obrona Polski w 1920 roku.

Uchwalenie konstytucji w r. 1921 i jej zmiany w r. 1926. Uchwalenie nowej konstytucji w 1935 roku.

Polska a inne państwa świata. Liga Narodów.

Jeżeli uczeń przechodził kurs B:

Czasy odradzania się i upadku Państwa Polskiego.

Obrazek z życia szlachty za Sasów. W szkole Konarskiego. W Korpusie Kadetów, katechizm rycerski. Rejtan i pierwszy rozbiór.

Komisja Edukacji Narodowej. Warszawa za Stanisława Augusta, Łazienki, dwór króla, obiady czwartkowe, Niemcewicz. Zakładanie fabryk. Obrazek z Pawłowa Brzostowskiego. Dzień 3 maja 1791 r.

Przysięga Kościuszki, Bartosz Głowacki, Maciejowice, trzeci rozbiór.

Pierwszy okres walk o niepodległość.

Legiony polskie we Włoszech. Wyprawa na Moskwę. Śmierć Księcia Józefa.

Założenie Liceum Krzemienieckiego.

Zmiany w gospodarowaniu na Zachodzie, wprowadzenie maszyny tkackiej i kolei żelaznej. Nowe fabryki w Polsce, Żyrardów. Zasługi Staszica.

Noc listopadowa; obrona Woli, Sowiński.

Czasy niewoli i nowych walk.

Manifestacje warszawskie, obrazek z walk powstańczych w r. 1863; Traugutt.

Odkrycie nafty, Łukasiewicz. „Czarne diamenty" na Śląsku i w Zagłębiu, Łódź. Emigranci w Brazylii. Polacy w fabrykach Stanów Zjednoczonych.

Tajna oświata.

Odzyskanie niepodległości i odrodzone Państwo Polskie.

Józef Piłsudski; przygotowania wojskowe do walki o niepodległość. Wymarsz kadrówki dnia 6 sierpnia 1914 r., Obrazki z walk Legionów. Obrazki z wędrówek i walk innych formacyj polskich.

11 listopada 1918 r., oswobodzenie Polski. Z walk o wyzwalanie się dzielnic. Naczelnik Państwa i Wódz Naczelny Józef Piłsudski.

Zniszczenie Polski przez wojnę i jej odbudowa, port w Gdyni.

2. G e o g r a f i a.

Z programu klasy V szkoły powszechnej stopnia trzeciego nie należy wymagać znajomości tematów, wskazanych powyżej w dziale A. 2.

Z materiału nauczania według programu **klasy** VI szkoły powszechnej stopnia trzeciego należy wymagać od wszystkich uczniów znajomości działów: „1. Elementy geografii ogólnej" i „3. Ziemia we wszechświecie". Ponadto uczniowie, którzy przeszli kurs A, winni znać z działu 2 („Geografia krajów pozaeuropejskich") geografię Afryki i Azji (zwyjątkiem tematów: „Wyprawa do Tybetu", „W Pekinie i Szanghaju"); uczniowie, którzy przeszli kurs B, winni znać geografię Ameryki Północnej i Południowej, Australii, Oceanii i krajów polarnych (z wyjątkiem tematów: „Góry Skaliste", „Rio de Janeiro", ludność Australii). Co się tyczy pominiętych działów programu, należy w każdym z dwu przypadków poprzestać na znajomości położenia uwzględnionych tam państw i kolonij na mapie i na wiadomościach, gdzie w nich istnieją skupienia Polaków.

3. a. N a u k a o p r z y r o d z i e ż y w e j.

Z programu klasy V szkoły powszechnej stopnia trzeciego nie należy wymagać znajomości tematów, wskazanych powyżej w dziale A. 3. a.

Z programu klasy V szkoły powszechnej stopnia trzeciego obowiązuje tylko materiał następujący:

Jeżeli uczeń przechodził kurs A:

Rozpoznawanie drzew iglastych i liściastych najbliższej okolicy. Wpływ oświetlenia, temperatury, wiatru, wilgotności powietrza w lesie na jego roślinność.

Mech (np. płonnik), paproć (np. paproć samcza), przystosowanie tych rośnin do środowiska, sposób rozmnażania się.

Klęski lasów, powodowane przez owady, szkodniki, np. barczatkę sosnówkę, brudnicę nieparkę, białkę wierzbówkę, strzygonię chojnówkę (wybór uzależniony od okoliczności). Kornik i jego niszczycielska działalność.

Lasy sztuczne i naturalne. Ochrona przyrody. Parki narodowe.

Jeżeli uczeń przechodził kurs B:

Na przykładzie jednego drzewa iglastego lub liściastego (np. dębu, świerku, sosny) zaznajomienie się z budową pnia (wyjaśnienie szczegółów dostrzegalnych gołym okiem na przekroju).

Parowanie liści, ich opadanie.

Mrówki leśne: ustrój roju; rola mrówek jako obrońców lasu i siewców roślin, runa leśnego.

Grzyby jadalne i trujące. Grzyby pasożytnicze, np. rdza zbożowa lub zaraza ziemniaczana. Gnicie ściółki leśnej przy współudziale pleśni i bakterii; kompost.

Cała część wiosenna materiału nauczania w klasie VI szkoły powszechnej stopnia trzeciego (według tekstu pod tytułem „Nauka o przyrodzie żywej" na str. 176 i 177 wydania programu z r. 1934).

b. Nauka o przyrodzie martwej.

Z programu klasy V szkoły podszechnej stopnia trzeciego nie należy wymagać znajomości tematów, wskazanych powyżej w dziale A. 3. b.

Z programu klasy VI obowiązuje materiał następujący:

Jeżeli uczeń przechodził kurs A:

Działy: „1. Skład powietrza", „2. Obieg węgla", „3. Skład chemiczny wody", wiadomości o soli kuchennej (sól kopalniana i warzonka), dział „6. Kompas", zamiast działów 7 i 8 wiadomości skrócone:

Prąd galwaniczny. Elektromagnes. Obwód prądu. Latarka elektryczna, praktyczne zaznajomienie się z jej budową; żarówka jako sygnalizator prądu.

O pracy i środku ciężkości. Przykłady narzędzi, przyrządów, prostych maszyn, używanych przez człowieka do wykonywania pracy. Doświadczenia z dźwignią, kołowrotem, równią pochyłą w celu wykazania, że one ułatwiają wykonanie pracy. Środek ciężkości; trzy stany równowagi.

Jeżeli uczeń przechodził kurs B:

Wszyskie działy materiału nauczania w klasie VI szkoły powszechnej stopnia trzeciego z ułatwieniami następującymi: z działu „2. Obieg węgla" należy uwzględnić tylko wiadomości o wydzielaniu dwutlenku węgla przez człowieka i zwierzęta oraz o przyswajaniu węgla z dwutlenku przez rośliny zielone; z działu „4. żelazo" nie należy wymagać znajomości tematu „Wielki piec", z działu „5. Sól kuchenna, wapień, granit, glina" — wiadomości o soli kuchennej, z działu „7. Prąd galwaniczny" — znajomości tematu „Ogniwo Leclanchégo".

C. W zastosowaniu do kandydatów, którzy ukończyli szkołę powszechną stopnia pierwszego.

1. Historia.

Wymagania należy oprzeć na programie następującym:

Budowa Państwa Polskiego.

Chrzest Polski. Mieszko I, budowniczy Państwa Polskiego. Życie na wsi; życie w grodzie i na podgrodziu. Bolesław Chrobry walczy o niezależność i granice Państwa; obrazek z walk z Niemcami; wjazd do Kijowa i odzyskanie Grodów Czerwieńskich. Koronacja Chrobrego.

Walka Krzywoustego o Pomorze. Obrona Głogowa. Testament Krzywoustego.

Upadek jedności Państwa Polskiego.

Sprowadzenie Krzyżaków do Polski. Napady Tatarów, bitwa pod Lignicą. Wieś osadnicza i jej zakładanie. Założenie miasta Krakowa. Gospodarka klasztorów.

Odrodzenie i wzmocnienie Państwa Polskiego.

Koronacja Władysława Łokietka. Bitwa pod Płowcami.

Odzyskanie Rusi Czerwonej. Gospodarka Kazimierza Wielkiego: spichlerze, sukiennice, drogi handlowe. Kazimierz Wielki królem chłopów. Kościół Mariacki i inne znakomitsze budowle tego czasu.

Rozwój potęgi Państwa Polskiego.

Królowa Jadwiga i Władysław Jagiełło, połączenie Litwy z Polską, chrzest Litwy. Zwycięstwo pod Grunwaldem. Zjazd w Horodle.

Kazimierz Jagiellończyk i odzyskanie Pomorza; przyjęcie posłów pruskich przez króla w Krakowie, zwycięstwo pod Puckiem, pokój toruński.

Gospodarka szlachty w folwarkach, handel zbożem, zmiana w położeniu włościan. Sejmik szlachecki, „nic o nas bez nas". Życie w mieście średniowiecznym: mieszczanie, cechy, kupcy, handel.

Uniwersytet Krakowski; Kopernik.

Złoty wiek w Polsce.

Wawel, dzwon Zygmunta. Hołd pruski. Bitwa pod Obertynem.

Obrazki z obrad sejmików i sejmu. Unia lubelska, testament Zygmunta Augusta.

Państwo Polskie w walce o utrzymanie potęgi.

Wieś polska w XVI w., pańszczyzna, chata wiejska. Elekcja Stefana Batorego. Król „niemalowany"; obrazek z wojny moskiewskiej, piechota wybraniecka.

Przeniesienie stolicy Państwa do Warszawy. Zwycięstwo pod Kłuszynem, sztandary polskie na Kremlu. Żółkiewski jako wzór obywatela, jego śmierć pod Cecorą. Obóz polski pod Chocimem, Chodkiewicz, Piotr Konaszewicz Sahajdaczny. Obraz wojska i floty za Władysława IV.

Bitwa pod Beresteczkiem, ugoda z Kozakami w Hadziaczu. Potop szwedzki. Stefan Czarniecki, obrona Częstochowy.

Król Jan Sobieski, zwycięstwo pod Chocimem, odsiecz Wiednia.

Czasy odradzania się i upadku Państwa Polskiego.

Obrazek z życia Polski za Sasów. Sejm niemy. Rejtan i pierwszy rozbiór. Warszawa za Stanisława Augusta, Łazienki, obiady czwartkowe. Obrazek z Pawłowa Brzostowskiego. Sejm czteroletni, uchwała o powiększeniu wojska i zasileniu skarbu, konstytucja 3 maja.

Drugi rozbiór, przysięga Kościuszki. Zwycięstwo racławickie, Bartosz Głowacki, ogłoszenie uniwersału połanieckiego. Powstanie Warszawy, Kiliński. Klęska pod Maciejowicami, trzeci rozbiór.

Pierwszy okres walk o niepodległość.

Legiony polskie we Włoszech. Utworzenie Księstwa Warszawskiego. Wyprawa na Moskwę. Śmierć księcia Józefa Poniatowskiego. Nowe fabryki w Polsce. Żyrardów. Zasługi Staszica.

Wojsko i skarb w Królestwie Polskim. Noc

listopadowa, bitwa pod Grochowem; obrona Woli, Sowiński; upadek powstania.

Czasy niewoli i nowych walk.

Noc 22 stycznia 1863 r., manifest Rządu Narodowego, obrazek z walk powstańczych, Traugutt.

Przebudzenie się narodowe ludu śląskiego. Emigranci w Brazylii, Polacy w fabrykach Stanów Zjednoczonych. Wóz Drzymały, tajna oświata, prześladowanie unitów.

Odzyskanie niepodległości i odrodzone Państwo Polskie.

Józef Piłsudski: przygotowanie do walk o niepodległość. Wymarsz Kadrówki dnia 6 sierpnia 1914 r. Obrazki z walk Legionów i działań Polskiej Organizacji Wojskowej. Obrazki z wędrówek i walk innych polskich formacyj wojskowych.

11 listopada 1918 r., oswobodzenie Polski. Z walk o wyzwolenie się dzielnic. Józef Piłsudski Naczelnikiem Państwa. Obrona Polski w r. 1920. Zniszczenie Polski przez wojnę i jej odbudowa, Gdynia. Polska, jej sąsiedzi i inne państwa świata. Liga Narodów.

2. G e o g r a f i a.

Wymagania należy oprzeć na programie następującym:

a. Najważniejsze wiadomości o mapie (podziałka, kierunki, kompas), uzyskane na podstawie czytania mapy własnego województwa.

b. Ogólny obraz Polski na podstawie mapy.

Granice i obszar Polski. Przedstawienie na mapie najważniejszych form terenu przy pomocy poziomic. Ogólny przegląd gór, wyżyn i nizin Polski. Przegląd głównych rzek Polski. Podział na krainy gospodarcze.

c. Przegląd mapy Europy.

Czechosłowacja, Rumunia: Polacy na pograniczu Polski; w kotlinie czeskiej; rozmaitość krajobrazów Rumunii. Krótkie wiadomości o państwach półwyspu Bałkańskiego, o Węgrzech i Szwajcarii. Francja — kraj rolniczo-przemysłowy; stosunki z Polską.

Związek Socjalistycznych Republik Rad (Z. S. R. R.): w krainach pól uprawnych; Moskwa, Kijów; wielkie przedsięwzięcia rolne i przemysłowe w Z. S. R. R. Polacy w Rosji Europejskiej. Wielka Brytania — światowa potęga przemysłowa i handlowa.

Niemcy: wielki przemysł w Niemczech; Berlin; Polacy w Niemczech. Krótkie wiadomości o innych państwach nad Bałtykiem. Włochy: krajobrazy i życie.

d. Kształt ziemi. Globus. Siatka geograficzna. Ruch wirowy ziemi i jego konsekwencje: dzień i noc. Ruch postępowy ziemi; pory roku.

Kolonie francuskie w Afryce północnej; Sahara; życie Murzynów w Sudanie; lasy równikowe — kraina bogatego i różnorodnego świata roślin i zwierząt; Egipt — dar Nilu.

Syberia — kraina mrozów i bogactw naturalnych; Polacy na Syberii. Japonia — kraj tysiąca wysp, trzęsień ziemi i wulkanów; Chiny — kraj ryżu, wielkich rzek, Szanghaj; Indie: w dżungli nad Gangesem. Hodowla owiec w Australii.

Stany Zjednoczone: życie farmerów na urodzajnych nizinach Missisipi; życie w miastach przemysłowych. Nowy Jork; Polacy w Stanach Zjednoczonych. Brazylia — kraj kawy i lasów pierwotnych; w kolonii polskiej. Wzmianka o Polakach w Argentynie.

Rozkład lądów i oceanów na kuli ziemskiej.

3. N a u k a o p r z y r o d z i e.

Wymagania należy oprzeć na programie następującym:

a. Rozpoznawanie drzew w najbliższej okolicy. Na przykładzie jednego drzewa liściastego lub iglastego wyjaśnienie szczegółów budowy pnia, dostrzegalnych gołym okiem. Sposoby rozsiewania się owoców poznanych drzew. Wpływ światła na kształtowanie się roślin w ogóle, a drzew w szczególności.

Parowanie liści. Opadanie liści, udział liści i darni w tworzeniu się gleby.

Znaczenie lasów; ochrona lasów.

Wiadomości o budowie kwiatu i powstawaniu owocu.

Mech, np. płonnik. Rozmnażanie się za pomocą zarodników.

Na przykładzie dowolnie wybranym zaznajomienie z grzybem, jego sposobem odżywiania się i rozmnażania się przez zarodniki. Grzyby jako pożywienie — wskazówki higieniczne.

Opracowanie rdzy zbożowej lub innego przykładu grzyba pasożytniczego.

Jak rośliny przetrwały zimę. Rozwój bylin i ich kwitnienie na dowolnie wybranym przykładzie, zależnie od warunków miejscowych (np. zawilec, konwalia, kosaciec). Budowa na-

sienia. Kiełkowanie. Budowa i czynności korzenia na przykładzie kiełkujących roślin.

Gleba i podglebie, warstwy przepuszczalne i nieprzepuszczalne. Piasek, glina, próchnica. Gleby urodzajne i nieurodzajne; gleby piaszczyste i gliniaste. Wyjaławianie się gleby i jej nawożenie. Znaczenie mechanicznej uprawy gleby dla pomyślnego wzrostu roślin.

Parowanie wody z gleby, w zależności od temperatury. Parowanie wody w ogóle, w temperaturze 0° i 100°; termometr pokojowy i termometr lekarski.

Opady atmosferyczne: rosa, deszcz, grad.

b. Znaczenie uwłosienia ssaków jako zabezpieczenia od zimna. Ubranie człowieka. Powietrze jako zły przewodnik ciepła. Zaznajomienie z kilkoma ssakami krajowymi, jak np.: sarna, dzik, wilk, lis, wiewiórka, nietoperz. Sposoby poruszania się tych zwierząt w różnych środowiskach, sposoby zdobywania i przyjmowania pożywienia, oraz związane z tym szczegóły budowy zewnętrznej. Ochrona ssaków ginących.

Kilka ptaków, wybranych z pośród pozostających u nas na zimę i odlatujących od nas, np. dzięcioł, sikorka, kukułka. Obyczaje tych ptaków oraz związane z tym szczegóły budowy zewnętrznej.

Ochrona ptaków. Przyloty ptaków, gnieżdżenie się ptaków.

Zaznajomienie się z rybą na przykładzie ryby dostępnej dla obserwacji: ruchy, pobieranie pożywienia, oddychanie oraz związane z tym szczegóły budowy zewnętrznej. Zaznajomienie z karpiem i szczupakiem lub innymi rybami o znaczeniu handlowym, zależnie od warunków miejscowych.

Żaba: jej ruchy, oddychanie, sposób przyjmowania pokarmu i związane z tym szczegóły budowy zewnętrznej; przeobrażenia.

Zaskroniec i żmija.

Rośliny i drobne zwierzęta wodne, stanowiące podstawę życia ryb w wodzie.

Komar; o roznoszeniu zarazków malarii przez komary widliszki.

Zimowanie zwierząt wodnych pod lodem; tworzenie się lodu na powierzchni wody, znaczenie ochronne lodu, temperatura wody pod lodem, oddychanie zwierząt pod lodem powietrzem rozpuszczonym w wodzie, znaczenie przerębli.

c. Ogrzewanie mieszkań, materiały opałowe. Racjonalne palenie w piecu i trzonie kuchennym przy regulowaniu dopływu powietrza. Przewietrzanie mieszkań; powietrze czyste i zanieczyszczone; dwutlenek węgla, czad.

Ciśnienie powietrza i jego rozprężliwość; łatwe zastosowania. Spalanie pod kloszem. Prażenie proszku żelaza przy wolnym dostępie powietrza. Główne składniki powietrza: tlen i azot. Palenie się węgla i siarki w powietrzu, w tlenie. Dwutlenek węgla; charakterystyczne oddziaływanie na wodę wapienną. Wydzielanie dwutlenku węgla przez człowieka i zwierzęta, przyswajanie węgla z dwutlenku przez rośliny zielone.

Woda do picia, sposób jej oczyszczania, urządzenie studni. Skład chemiczny wody: otrzymywanie wodoru z wody za pomocą ogrzewania wilgotnego proszku żelaza w rurze; otrzymywanie wody przez spalanie wodoru; tlen jako drugi składnik wody.

Magnes w kształcie „igły". Oddziaływanie igły kompasu na opiłki i przedmioty żelazne. Wzajemne oddziaływanie dwóch igieł. Stały kierunek igieł w kompasie: biegun północny i południowy. Inne kształty magnesów.

Źródła światła; światło słoneczne, elektryczne, światło lampy naftowej, świecy i łuczywa. Światło odbite. Lupa, dalekowidz i krótkowidz, okulary.

Elektromagnes. Prąd galwaniczny; obwód prądu. Latarka elektryczna, jej budowa; żarówka jako sygnalizator prądu.

Przykłady narzędzi, przyrządów, prostych maszyn, używanych przez człowieka do wykonywania pracy. Doświadczenia z dźwignią, kołowrotem, równią pochyłą w celu wykazania, że one ułatwiają wykonanie pracy. Środek ciężkości; trzy stany równowagi.

26.

OKÓLNIK

z dnia 13 kwietnia 1939 r. (II 9177/39).

w sprawie wynagrodzenia członków państwowych komisyj egzaminacyjnych w szkolnictwie średnim ogólnokształcącym.

Zawiadamian Dyrekcje szkół, że Minister WR. i OP. okólnikiem Nr 22 z dnia 27 marca 1939 r. Nr II. S. 2100/39 zarządził w sprawie wynagradzania członków państwowych komisyj egzaminacyjnych w szkolnictwie średnim ogólnokształcącym, co następuje:

I. Należytość za dany egzamin wpłaca kandydat do dyrekcji szkoły, w której się odbywa

egzamin, za pośrednictwem P. K. O. lub bezpośrednio,

II. fundusz, powstały z wpłaconych należności za dany egzamin, dzieli się między członków komisji egzaminacyjnej,

III. dyrekcja szkoły, w której się odbywa dany egzamin, oblicza wysokość wynagrodzenia każdego z członków komisji egzaminacyjnej i wypłaca przypadającą należność po ukończeniu egzaminu,

IV. wpływy i rozchody z opłat egzaminacyjnych przeprowadzają dyrekcje szkół państwowych i niepaństwowych przez swoje księgi rachunkowe.

Ad. 1.

1) Powyższe postanowienia dotyczą: gimnazjalnego i licealnego egzaminu dojrzałości uczniów i eksternów, egzaminu uzupełniającego w zakresie gimnazjum ośmioklasowego lub liceum ogólnokształcącego oraz egzaminu ukończenia gimnazjum ogólnokształcącego (eksternów i uczniów szkół bez praw).

2) Taksy za wymienione pod 1. egzaminy, których wysokość określiło Ministerstwo WR. i OP. w okólniku Nr 35 z dnia 14 lipca 1938 r. (I. R.-4440/38), wpłaca kandydat do P. K. O. na konto czekowe szkoły, w której odbywa się egzamin. Dotyczy to również uczniów szkół prywatnych, przystępujących do egzaminu dojrzałości lub egzaminu ukończenia gimnazjum ogólnokształcącego ,jeżeli dane szkoły prywatne mają w P. K. O. swoje konta czekowe. W przeciwnym wypadku uczniowie szkół prywatnych wpłacają taksy egzaminacyjne do dyrekcyj swych szkół za pokwitowaniem. Postanowieniem tym zmienia się częściowo przepisy przytoczonego okólnika Nr 35 z 1938 r. w ustępie VIII a) i b).

3) Eksterni, przystępujący do egzaminu: dojrzałości, uzupełniającego lub ukończenia gimnazjum ogólnokształcącego, wpłacają taksy do P. K. O. również na konto czekowe szkoły państwowej, po wyznaczeniu im przez Kuratorium szkoły, w której mają zdawać egzamin. Kuratorium obowiązane jest podać kandydatowi konto czekowe szkoły. Należność za egzamin musi być wpłacona najpóźniej w przeddzień egzaminu. W związku z tym Ministerstwo zwalnia eksternów od obowiązku dołączania do podań o dopuszczenie do egzaminu dowodów wpłacenia należności za egzamin, natomiast nakłada na nich obowiązek przedstawienia tych dowodów przewodniczącemu komisji egzaminacyjnej. Powyższym postanowieniem zmienia się przepisy pkt. f § 4 regulaminu egzaminu ukończenia gimnazjum ogólnokształcącego (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr 3, poz. 58 z 1937 r. i pkt. Ae) i Bd) § 5 regulaminu egzaminu dojrzałości liceum ogólnokształcącego dla eksternów (Dz. Urz. Min. WR. i OP. Nr 2, poz. 32, z 1939 r. 9).

4) Uczeń (ekstern), który nie przedstawi przewodniczącemu komisji egzaminacyjnej dowodu wpłacenia należności za egzamin, nie może przystąpić do zdawania egzaminu.

Ad. II.

1) Wynagrodzenie za pracę, podjętą celem przeprowadzenia egzaminu, otrzymują:

a) przewodniczący państwowej komisji egzaminacyjnej,
b) dyrektor szkoły, jeżeli nie jest równocześnie przewodniczącym państwowej komisji egzaminacyjnej,
c) nauczyciele (danej szkoły i delegowani), którzy egzaminowali,
d) sekretarz (pomoc kancelaryjna) szkoły,
e) służba (woźni), jeżeli spełnia funkcje służbowe (utrzymanie porządku) przy przeprowadzaniu egzaminu.

2) Za dyżur przy egzaminie pisemnym nie wypłaca się osobnego wynagrodzenia.

3) Przy ustalaniu ilości punktów dla poszczególnych członków komisji egzaminacyjnej bierze się pod uwagę tylko rzeczywiście przeprowadzony egzamin: w razie więc usunięcia lub odstąpienia kandydata od egzaminu lub zwolnienia od egzaminu z danego przedmiotu, odpowiednio zmniejszy się ogólna ilość punktów, przypadających za egzamin tego kandydata.

4) Za egzamin, przeprowadzony z eksternem lub uczniem gimnazjum ogólnokształcącego bez praw, którego zwolniono od taksy egzaminacyjnej, otrzymuje organizator normalne wynagrodzenie według zasad, ustalonych w punkcie III.

5) Zwolnień od opłat egzaminacyjnych, które przewidziano w ust. X a) i b) wymienionego okólnika Nr 35 o opłatach szkolnych z dnia 14. VII. 1938 r. (I. R.-4440/38), udziela w dalszym ciągu Kuratorium Okręgu Szkolnego i zaznacza to na piśmie, dopuszczającym eksterna do egzaminu i w piśmie do przewodniczącego państwowej komisji egzaminacyjnej.

Ad. III.

1) Dyrektor szkoły, w której się odbywa egzamin, oblicza wysokość wynagrodzenia i wypła-

ca należność bezpośrednio po zakończeniu egzaminu.

2) Obliczenie wysokości wynagrodzenia należy oprzeć na następujących zasadach:

Fundusz, powstały z wpłaconych należności za egzamin w danej szkole, dzieli się przez ilość punktów i wyprowadza się w ten sposób równoważnik jednego punktu w złotych i groszach. Ilość punktów oblicza się, sumując punkty, przypadające na każdego członka komisji egzaminacyjnej, sekretarza i woźnego od jednego ucznia (eksterna), przyjmując za podstawę, że otrzymuje punktów:

a) przewodniczący komisji egzaminacyjnej 3
b) dyrektor szkoły, jeżeli nie jest przewodniczącym komisji egzaminacyjnej 1
c) nauczyciel za egzamin pisemny i ustny z jednego przedmiotu 2
za egzamin tylko pisemny lub tylko ustny z jednego przedmiotu 1
d) sekretarz 2/3
e) woźni 1/3

3) Diety i koszta podróży osób, delegowanych na egzamin w charakterze przewodniczącego komisji egzaminacyjnej lub organizatora, pokrywa Kuratorium z kredytu na koszta podróży służbowych.

V. Postanowienia niniejszego okólnika wchodzą w życie z dniem 1 kwietnia 1939 r.

Z tym dniem przestają obowiązywać przepisy, normujące sprawy wynagrodzenia członków państwowych komisyj egzaminacyjnych, przeprowadzających egzaminy, wymienione pod I: 1.

Wzór obliczenia załącza się.

Kurator Okręgu Szkolnego:
J. Stypiński.

Otrzymują:
Dyrekcje Państw. i Prywat. Szkół Średnich Ogólnokształcących w Okręgu.

Wzór obliczenia.

Zdaje egzamin na wydziale liceum humanistycznego z prawami 30 uczniów, z tego: egzamin ze wszystkich przedmiotów 10 uczniów
nie zdało egzaminu piśmiennego 5 „
zwolniono z religii 15 „
spośród 25 uczniów dopuszczonych do egz. ustnego 15 zdaje z łaciny i 10 z języka obcego nowożytnego.

Obliczenia.

przewodniczący	30x3=90	p.	135.— zł.
dyrektor	30x1=30	p.	45.— „
religia	10x1=10	p.	15.— „
polski	(5x1) + (25x2) = 55	p.	82.50 „
historia	25x1=25	p.	37.50 „
łacina	15x1=15	p.	22.50 „
j. obcy now.	(30x1) + (10x1) = 40	p.	60.— „
sekretarz	30x2/3=20	p.	30.— „
woźni	30x1/3=10	p.	15.— „
Ogłem:	295	p.	442.50 zł.

wartość punktu:

$$\frac{15.30}{295} = \text{około 1 zł 50 gr.}$$

Uwaga: Różnicę 7 zł 50 gr dzieli się proporcjonalnie między poszczególne osoby.

27.

Nr III.-8538/39. Kraków, dn. 13. IV. 1939 r.

Siedziba Komisji Egzaminac. dla kandydatów na nauczycieli techniki reklamy, stenografii i pisania na maszynach w szkolnictwie zawodowym.

Na podstawie zarządzenia Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 18 marca 1939 r. Nr III. O.-844/39 zawiadamiam Dyrekcje wszystkich szkół zawodowych w Okręgu Szkolnym Krakowskim, iż na podstawie § 2 regulaminu Państwowej Komisji Egzaminacyjnej dla Kandydatów na Nauczycieli Techniki Reklamy w szkolnictwie zawodowym oraz § 2 regulaminu Państwowej Komisji Egzaminacyjnej dla Kandydatów na Nauczycieli Stenografii i Pisania na Maszynach w szkolnictwie zawodowym (Dz. Ust. Rz. P. Nr 37, poz. 312 z r. 1938) Ministerstwo WR. i OP. wyznaczyło siedzibę dla wyżej wymienionych Komisyj w Państwowym Męskim Gimnazjum Kupieckim im. J. i M. Roeslerów w Warszawie.

Kurator Okręgu Szkolnego:
J. Stypiński.

28.

Nr BP-9125/39. Kraków, dn. 17. III. 1939 r.

Skład Komisyj Egzaminacyjnej dla kandydatów na stanowiska II kategorii w państwowej służbie administracyjnej.

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego rozporządzeniem z dnia 4. III.

1939 r. Nr BP-3751/39 na podstawie § 6 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 16 stycznia 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr 16, poz. 103) i rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 20 maja 1932 r. Nr BP-4429/32 (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr 5, poz. 50) zatwierdziło na okres dwuletni (1939 i 1940) następujący skład Komisji Egzaminacyjnej dla kandydatów na stanowiska II kategorii w państwowej służbie administracyjnej przy Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego:

Przewodniczący: vacat.

Zastępca przewodniczącego: p. dr Henryk Jachimowicz, radca.

Komisarze egzaminacyjni:

p. Włodzimierz Gałecki, Naczelnik Wydziału,
p. Władysław Kabaciński, Naczelnik Wydziału,
p. Władysław Bryda, Wizytator Szkół,
p. Antoni Trojan, radca,
p. dr Włodzimierz Zazula, radca
p. dr Ludwik Drapich, radca
p. dr Henryk Matus, kwestor Uniw. Jag.,
p. dr Leopold Stachnik, kierownik sekretariatu Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie,
p. Jan Widełka, kwestor Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie.

Kurator Okręgu Szkolnego:
J. Stypiński.

29.

Nr BP-10711/39. Kraków, dn. 21. III. 1939 r.

Skład Komisji Egzaminacyjnej dla Kandydatów na stanowiska III Kategorii w państwowej służbie administracyjnej.

Kurator Okręgu Szkolnego Krakowskiego ustanowił na podstawie § 6 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 maja 1925 r. o służbie przygotowawczej i egzaminie na stanowisko III kategori w państwowej służbie administracyjnej (Dz. U. R. P. Nr 60, poz. 424 ex 1925) na okres dwuletni 1939 i 1940 następujący skład Komisji Egzaminacyjnej dla kandydatów na stanowisko III Kategorii w państwowej służbie administracyjnej, utworzonej przy Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego:

Przewodniczący: p. dr Henryk Jachimowicz, radca,

Zastępca Przewodniczącego: p. mgr Józef Lassowski, referendarz,

Komisarze egzaminacyjni:

p. Edward Sroczyński, kierownik rachuby,
p. Zygmunt Buciewicz, podreferendarz,
p. Władysław Franta, podreferendarz,
p. Barbara Woźniakówna, sekretarz admin.,
p. Wilhelm Moh, kierownik kancelarii,
p. Eleonora Wierzbicka, starszy rejestrator,
p. dr Jan Reguła, referendarz U. J. w Krakowie.

Kurator Okręgu Szkolnego:
J. Stypiński wr.

30.

WYKAZ

szkół prywatnych, którym nadano uprawnienia publicznych szkół powszechnych.

1. Pryw. koed. szk. powsz. Towarzystwa żydowskich szkół średnich i powsz. w Częstochowie, obw. szkolny Częstochowa. L. I. 3453/39.

2. Pryw. szk. powsz. sanator. Bialskiej Ubezp. Społecznej w Andrychowie, obw. szkolny Wadowice. L. I. 5134/39.

3. Pryw. koed. szk. powsz. Towarz. Pryw. Szkoły Powsz. Szenanger, obw. szkolny Mielecki. L. I. 5413/39.

31.

KONKURSY

z terminem czterotygodniowym od daty ukazania się niniejszego Nru Dziennika Urzędowego.

Inspektorat Szkolny w Krakowie ogłasza konkurs na następujące posady kierowników:

1. publicznej szkoły powszechnej żeńskiej im. św. Kingi, stopnia III w Bochni.

Udokumentowane podania należy wnosić w drodze służbowej do Inspektoratu Szkolnego w Krakowie, ul. Podwale 1/II. p.

32.

KOMUNIKATY.

Ministerstwo zaleca do bibliotek nauczycielskich wydawnictwa pt. Moczyński Z.: Córka morskiego króla. Piosenki o morzu. 1. Moczyński Z. Na morze. Piosenki o morzu. 2. Hausman W. Narzekanie ryb. Piosenki o morzu. 3. Moczyński Z. Piosenka o Fomie. Piosenki o morzu. 4.

Spośród 15-tu pieśni o morzu, wydanych przez LMK, jedynie cztery pierwsze: 1. Córka morskiego króla. Z. Moczyńskiego, 2. Na morze. Z. Moczyńskiego, 3. Narzekanie ryb. W. Hausmana i 4. Piosenka o Fomie. Z. Moczyńskiego nadają się do użytku w szkole.

Teksty są wartościowe. Muzyka przystępna, o charakterze popularnym, lecz szlachetna. Piosenki te mogą być śpiewane nawet bez towarzyszenia fortepianowego. Przyczynią się one niewątpliwie do pogłębienia umiłowania morza.

Omawiane cztery pieśni mogą być zakwalifikowane do bibliotek nauczycielskich szkół powszechnych (dla wszystkich klas) i średnich.

33.

DZIAŁ NIEURZĘDOWY.

Uczestnictwo młodzieży szkół powszechnych w organizacjach szkolnych.

Codzienna obserwacja życia szkolnego wskazuje na to, że organizacja pracy dydaktycznej w szkołach ciągle doskonalili się, jest coraz bardziej zgodna z programami nauczania, wskazaniami statutu, z potrzebami środowiska, natomiast organizacja pracy wychowawczej posuwa się zbyt pomału, a na niektórych odcinkach tej dziedziny nie posunęliśmy się naprzód niemal zupełnie. Szczególnie słabo rozwija się życie w organizacjach uczniowskich. Ten dział pracy istnieje w szkołach powszechnych raczej formalnie. W wielu szkołach organizacje uczniowskie uważa się za niepotrzebne, w innych zaś przy realizacji tego zagadnienia nauczycielstwo napotyka na zbyt duże trudności.

Wydaje mi się, że niedocenianie prawnej podstawy tworzenia organizacyj uczniowskich na terenie szkoły, wadliwość strony organizacyjnej i brak programu pracy jest powodem słabego rozwoju życia w organizacjach. Mając na względzie te braki, w artykule niniejszym zamierzam omówić uczestnictwo młodzieży w organizacjach uczniowskich od strony:

a) przepisów szkolnych,
b) organizacyjnej,
c) programowej.

I. Podstawowe przepisy dotyczące organizacyj uczniowskich.

Prawną podstawę tworzenia organizacyj szkolnych znajdujemy w statucie publicznych szkół powszechnych siedmioklasowych. Wskazania statutu, dotyczące tej dziedziny pracy, odnoszą się do zadań nauczyciela i obowiązków uczniów. W takim porządku przytoczę niektóre z nich:

a) Wskazania dla nauczyciela.

W § 66 w ustępie drugim czytamy: ,,W stosunku do uczniów starszych życie zbiorowe może nadto znajdować swój wyraz w innych formach organizacyjnych, najlepiej odpowiadających potrzebom, zainteresowaniom uczniów oraz zamierzeniom wychowawczym szkoły. Mogą to być: a) organizacje klasowe i międzyklasowe, które powstają i rozwijają działalność jedynie za zgodą i pod opieką szkoły''... Opiekę ze strony kierownika szkoły i nauczyciela nad organizacjami uczniów podkreśla § 63. Ponadto okólnik Nr 72 Ministra W. R. i O. P. z dnia 21 lipca 1937 r. w sprawie opieki wychowawczej nad szkolnymi organizacjami młodzieżowymi, poza wyraźnym podkreśleniem ważności organizacyj młodzieżowych na terenie szkoły, przypomina ważność strony organizacyjnej i programowej. Czytamy: ,,Podkreślam z całym naciskiem, że szkolne organizacje młodzieżowe tworzą jeden z bardzo ważnych czynników pracy wychowawczej szkoły. Działalność ich przeto musi być uzgodniona z programem wychowawczym szkoły, odpowiedzialność zaś za utrzymanie właściwego kierunku wychowawczego spoczywa na opiekunie organizacji oraz dyrektorze względnie kierowniku szkoły''.

To są przepisy wiążące nauczyciela.

b) Wskazania dotyczące uczniów.

Od strony ucznia statut ujmuje tę sprawę w § 73 następująco: ,,W szczególności uczeń jest koleżeński, bierze czynny udział w życiu swej klasy, a w klasach wyższych nadto w życiu organizacyj uczniowskich, do których należy''.

Kiedy wreszcie weźmiemy pod uwagę funkcję społeczno-państwową szkoły, podstawy wychowania niezbędnego dla każdego obywatela, przygotowanie go do życia, to w programie pracy wychowawczej musi się znaleźć miejsce na organizacje uczniowskie i czas na należyte przemyślenie strony organizacyjnej i opracowanie strony programowej.

II. Strona oragnizacyjna.

Praca, która ma dać pozytywne wyniki, musi być odpowiednio zorganizowana. W dziedzinie pracy wychowawczej ma to znaczenie zasadnicze. Życie, rozwój, wegetacja, lub zanik organizacji na terenie szkoły w dużej mierze zależny jest od zor-

ganizowania tej pracy, od struktury jaką się organizacji na terenie szkoły nada. Opiekun danej organizacji musi o tym pamiętać i stroną organizacyjną zająć się od pierwszej chwili.

Strukturę najniższej komórki organizacyjnej zasadniczo określa statut danej organizacji. Statuty jednak nie zawsze odpowiadają danym warunkom środowiskowym i niekiedy trzeba nieco zmienić strukturę danej organizacji, przystosowując ją do miejsciwych warunków.

W dziale organizacyjnym należy mieć na uwadze następujące momenty:

1) Odpowiedni opiekunowie spośród członków Rady Pedagogicznej.

Duszą organizacji (poza kierownikiem szkoły) jest jej opiekun. On nadaje kierunek wychowawczy organizacji, inspiruje różne prace, kontroluje prace członków zarządu, poznaje stopień zainteresowań uczniów, zdaje sprawę przed R. P. z dokonanych osiągnięć i t. p. W szkole wyżej zorganizowanej należy zatem zarejestrować zainteresowania członków R. P. i ustalić, ile osób i do jakich prac ma dostateczne przygotowanie, którym osobom należałoby pomóc w uzupełnieniu przygotowania się do prowadzenia pracy w organizacji.

2) Rodzaje i ilość organizacji na terenie szkoły.

Na podstawie ewidencji uzdolnień, zainteresowań i przygotowania członków R. P. do prowadzenia prac w organizacjach, R. P. ustala rodzaj i ilość organizacyj na terenie danej szkoły, biorąc pod uwagę możliwości szkoły i warunki środowiskowe. Liczba organizacyj — mówi okólnik Nr 72 Min. W. R. i O. P. z dnia 21 lipca 1937 r. — powinna być raczej ograniczona i uzależniona od rzeczywistych zainteresowań młodzieży. Jest to uwaga zasadniczej natury.

3) Zasiąg klasowy.

Na posiedzeniu R. P. winien być ustalony zasiąg klasowy dla organizacyj, które mają na terenie szkoły rozwijać swoją działalność. Czynność ta jest nieodzownym warunkiem prawidłowego życia wprowadzonych do szkoły organizacyj. Niektóre bowiem organizacje szkolne, obliczone na dużą ilość członków, a więc idące wszerz, wymagają organizacji dostosowanej do podziału szkoły na klasy, będące pod kierunkiem różnych opiekunów klasowych.

Opiekun klasowy winien dążyć do tego, by uczniowie jego klasy (klas) wybierali sobie przynależność do organizacji według zainteresowań, a nie ,,zachęcał" ich zbytnio do organizacji, której sam jest opiekunem. W szkole, gdzie opiekunowie liczebność organizacji zasilają wydatnie przez uczniów swej klasy (klas), organizacje szkolne mają zwykle mały zasiąg klasowy.

Organizowanie pracy w ten sposób, że każda klasa należy w całości do jednej organizacji — jest, zdaniem moim, zbytnim upraszczaniem sprawy. (Np. kl. V. LOPP., kl. VI. LMK., kl. VII. P. C. K.).

Z takim podziałem w praktyce spotykamy się dość często

4) Zarządy w organizacjach.

Ten moment w życiu organizacyj szkolnych ma niepoślednie znaczenie. Przy powoływaniu zarządu (najlepiej z wyboru), przydzielaniu funkcji, należy mieć na uwadze stwarzanie takich sytuacji, by zarząd obrany mógł się z przyjętych na siebie obowiązków w całości wywiązać, dając możność uczestniczenia w pracy wszystkim członkom organizacji.

Niekiedy bywa tak, że wybrany zarząd na początku roku szkolnego tkwi na swoim urzędzie przez kilka miesięcy, bywa nawet z tego powodu niezbyt ,,dobrze" widziany przez członków organizacji i sam nie czuje się najlepiej. Mając na względzie wszystkie cele, przyświecające organizacji, wybory winny odbywać się często (według ustalonego terminarza) by dać możność wyrabiania się społecznego największej liczbie członków organizacji.

Ten postulat zależny jest w dużej mierze od programu pracy danej organizacji.

III. Strona programowa.

Niepokojąco wysoki procent organizacji na terenie szkoły pracuje bez programu. Uczniowie należa do organizacyj, by opłacać składki, lub by liczba członków była możliwie duża. Założenie błędne i wyniki takiej działalności muszą być nikłe, lub żadne, co gorsza, czasem wręcz szkodliwe. (Powstaje przekonanie, że organizacje istnieja dla pobierania składek). Program wychowawczy szkoły (plan wychowawczy) i działalność organizacyj, to jakby dwa różne zagadnienia w szkole, idące obok siebie równolegle. Rady Pedagogiczne w szkołach powszechnych dużo mają kłopotu z opracowaniem t. zw. planów wychowawczych. Przy powtarzającej się co roku czynności, plany takie bywają kunsztownie konstruowane, zawierają mnogość różnych działów, tytułów, pozycji i t. p. Plany takie rzadko kiedy są realizowane i w wyjątkowych wypadkach mogą być realizowane. Są to raczej rozprawki teoretyczne i do danych warunków szkolnych niedostosowane. Organizacje zaś uczniowskie pracują bez planu, bez programu, istnieją formalnie, lub w ogóle ich nie ma. Jest to jakieś poważne nieporozumienie.

Statut zagadnienie organizacyj szkolnych ujmuje w dziale pod nazwą: ,,Program i organizacja pracy wychowawczej". A co zatem idzie program pracy w organizacjach jest częścią programu wychowawczego. W klasach starszych program pracy w organizacjach szkolnych może być wcale dobrym planem wychowawczym. Przykładowo podaję program pracy dla Szkolnego Koła Ligi Morskiej i Kolonialnej.

Przewiduję wykonanie następujących czynności: Na początku roku szkolnego Zarząd Koła (stary) zwołuje pierwsze swoje posiedzenie celem omówienia i przygotowania pierwszego ogólnego zebrania członków, na którym zostaje dokonany wybór nowego zarządu. Powołany Zarząd przy współudziale opiekuna orgonizacji przygotowuje roczny program pracy i przedkłada go na najbliższym ogólnym zebraniu. Następnie program ten, za twierdzony przez Radę Pedagogiczną, wchodzi do ogólnego programu pracy wychowawczej szkoły. Na program Szkolnego Koła L. M. i K. mogą się złożyć następujące prace:

a) zorganizowanie dnia propagandy L. M. i K. na terenie szkoły, werbunek nowych członków (październik);

b) zaprenumerowanie dla Koła organu L. M. i K. ,,Polska na Morzu", ,,Morze";

c) przygotowanie skrzynki zapytań;

d) przygotowanie materiałów i zorganizowanie rocznicy zaślubin Polski z morzem (10. II.);

e) przygotowanie materiałów i zorganizowanie wieczorku na ,,Święto Morza" (czerwiec);

f) ustalenie tematów referacików na miesięczne zebrania (własne kolonie, nasze morze, Gdynia i t. p.);

g) wybranie odpowiednich książek do przeczytania na zebraniach, lub do indywidualnego czytania przez członków Koła;

h) kompletowanie zbiorów: pocztówek, widokówek, wycinków aktualnych artykułów z gazet;

i) nawiązanie korespondencji międzyszkolnej w kraju i ewentualnie z zagranicą;

j) modelowanie statków i wodnopłatowców;

k) przygotowanie eksponatów i urządzenie stoiska na wystawie szkolnej (czerwiec);

l) ułożenie preliminarza budżetowego Koła;

ł) zaprojektowanie terminarza walnych zebrań i wyborów nowego Zarządu.

Wydaje mi się, że opiekun organizacji będzie musiał z nauczycielami poszczególnych przedmiotów uzgodnić, jakie pomocnicze prace mogą być wykonane na zajęciach szkolnych, w innym zaś wypadku opiekun Koła dostarczy wdzięcznych tematów nauczycielowi języka polskiego, geografii, rysunków, zajęć praktycznych i t. p.

Ważnym momentem w planowaniu pracy będzie także ustalenie terminarza zajęć, oraz przydzielenie odpowiedniego lokalu, lub sali szkolnej. Dla tych celów należy przeznaczyć salę dobrze nasłonecznioną, dającą się należycie ogrzać w porze zimowej i estetycznie urządzoną.

Dla innych organizacyj wstępne czynności oraz współdziałanie opiekuna z nauczycielami poszczególnych przedmiotów czy też opiekunami klasowymi będzie prawie takie samo, jak przy pracy Koła L. M. i K., program zaś tych organizacyj ulegnie pewnym zmianom, wynikającym z charakteru tych organizacyj.

Skuteczna działalność organizacyj będzie zależna nie tylko od odpowiednio opracowanego programu pracy, ale także od systematycznego, konsekwentnego realizowania.

W zakończeniu pragnę podziękować p. Wilhelmowi Lotzowi, kierownikowi szkoły powszechnej w Przecławiu, pow. mieleckiego, za podzielenie się ze mną spostrzeżeniami, jakie zarejestrował w swej praktyce odnośnie do życia organizacyj szkolnych.

St. Kowalczyk (Mielec).

Nowy Regulamin Kół Młodzieży Polskiego Czerwonego Krzyża w praktycznym zastosowaniu.

Realizacja nowego regulaminu Kół Młodzieży P. C. K. jest obecnie najważniejszym zadaniem, którego jednak spełnienie idzie dość opornie. Regulamin ten na pozór wydaje się trudny do zastosowania, a w rzeczywistości tak nie jest. Jest on tylko inaczej ujęty niż poprzedni, do którego przywykliśmy przez szereg lat.

Wszakże każda organizacja w dążeniu do rozwoju swej działalności szuka nowych dróg i co pewien czas, na podstawie zdobytych doświadczeń musi zmieniać i dopełniać metody swej pracy, aby uzyskać coraz doskonalsze jej wyniki.

Taki właśnie cel postawiła sobie Komisja Główna Kół Młodzieży PCK. w opracowaniu nowego regulaminu dla swej modzieżowej organizacji. Poprzedni regulamin był już przestarzały i nie dawał możliwości ilościowego i jakościowego jej rozwoju.

Był w nim przede wszystkim zasadniczy błąd: jakkolwiek od początku istnienia Kół czerwonokrzyskich w Polsce — terenem ich działalności były zawsze szkoły średnie i powszechne — to jednak organizacja ta nie miała uprawomocnionej łączności ze szkołami. Stąd wynikały wielkie trudności w jej zakładaniu i prowadzeniu. Ten stan był zupełnie nienormalny. tym więcej, że Koła Młodzieży PCK. miały i mają zupełnie ten sam cel, jaki mają zakłady szkolne, tj. cel wychowawczy, a dotychczas metody ich dziaalności nie były sharmonizowane z programem szkolnym.

Władze szkolne, tak zawsze czujne na osiąganie jak największych korzyści przez naszą młodzież — uznając i rozumiejąc wartości wychowawcze organizacji Kół Młodzieży P. C. K. miały jednak wielki kłopot z uzgadnianiem ich działalności na terenie szkół z obowiązującymi programami szkolnymi. Gdy w ostatnich latach ilość Kół zaczęła szybko wzrastać — radykalne usunięcie tego błędu organizacyjnego stało się nieodzowną koniecznością.

W nowym regulaminie Koła czerwonokrzyskie jako podstawę swej działalności uzyskały progra-

my szkolne (szkół średnich i powszechnych), inaczej mówiąc, życie Kół Młodzieży P. C. K. zostało przystosowane do życia szkoły.

Tym sposobem nowy regulamin nadał naszej młodzieżowej organizacji większe, poważniejsze znaczenie, a zarazem wielce to ułatwiło jej propagandę, która obecnie już nie będzie natrafiać na żadne trudności ani ze strony Dyrekcji czy Kierownictwa szkoły, ani ze strony rodziców (bo i to często się zdarzało), ponieważ z chwilą wejścia w życie nowego regulaminu Koła Młodzieży P. C. K. stały się nieodłącznym czynnikiem wychowania szkolnego, a więc nikt nie będzie mógł protestować przeciw ich zakładaniu i prowadzeniu. Oto wielka zdobycz, którą organizacja nasza uzyskała przez wprowadzenie nowego regulaminu.

Przy dokładnym przemyśleniu jego treści znajdziemy jeszcze więcej dodatnich cech, które bezwarunkowo dopomogą do rozrostu naszych Kół czerwonokrzyskich: dotychczas Kuratoria Okręgów szkolnych nie miały prawie żadnej styczności z naszą organizacją, Inspektorowie szkolni tylko indywidualnie okazywali jej zainteresowanie. Dzięki odnośnym paragrafom nowego regulaminu delegaci Kuratoriów wchodzą w skład Komisji Okręgowych, zaś Komisje Oddziałowe zapraszają do swego grona rejonowych Inspektorów szkolnych. Tym sposobem władze szkolne, będąc zbliżone do naszej organizacji, biorąc udział w naradach, wysłuchując sprawozdań i bolączek, które zawsze w naszej pracy mogą zaistnieć — będą ogromną pomocą w jej rozwoju.

Na zebraniach Opiekunów Kół Młodzieży P. C. K. słyszy się nieraz zastrzeżenia, że nowy regulamin wkłada na nich wielką odpowiedzialność i że nawet utrudnia ich pracę. To mniemanie nie jest słuszne. A nawet śmiało można twierdzić przy głębszym przemyśleniu warunków, jakie stworzy dla Opiekunów nowy regulamin, że będzie wprost przeciwnie.

Odpowiedzialność Opiekuna pozostanie taka sama jak była dotąd. Pierwsze drobne trudności w początkowej fazie po wprowadzeniu nowego regulaminu może się pojawią, ale z czasem zupełnie znikną. Pozostaną natomiast trwałe wyniki dodatnie, które Opiekunom zapewnia nowy regulamin.

Tak więc np. Opiekunowie Kół — jak wiemy z terenu — mieli nieraz wielkie utrudnienia ze strony Dyrekcji czy Kierownictwa szkoły w pełnieniu opieki nad Kołami Młodzieży P. C. K. Paragraf 22 nowego regulaminu całkowicie te trudności usuwa. Opiekun przez to samo, że będzie wyznaczony przez Dyrekcję czy Kierownictwo Szkoły do pracy w Kole Młodzieży — zyska ich poparcie na terenie szkoły.

Na początku roku szkolnego Dyrektor czy Kierownik szkoły podpisuje, a więc zatwierdza program pracy Koła, i tym sposobem bierze na siebie poniekąd współodpowiedzialność za dobre wykonanie programu. Jest wtajemniczony w pracę Koła i w ciągu roku będzie się nią interesował, więc będzie Opiekunowi ułatwiał jego pracę.

Wreszcie dobrze wiemy, jak wielki urok ma zapał oraz bujna inicjatywa młodzieży w jej czerwonokrzyskiej działalności. Ktokolwiek zbliży się do naszych Kół, nie może pozostać obojętnym. Na tle wspólnych zainteresowań pomiędzy Dyrektorem czy Kierownikiem szkoły a Opiekunem nawiąże się kontakt ideowy i wzajemne zrozumienie. Będzie to z wielkim pożytkiem dla Koła, a jednocześnie będzie pomocą dla Opiekuna w pełnieniu jego zadań.

Wreszcie sam fakt, że nowy regulamin Kół Młodzieży P. C. K. został oficjalnie zatwierdzony przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, stwarza zupełnie inne stanowisko dla naszej organizacji, a zarazem możliwość, że władze oświatowe obmyślą i wprowadzą pewne ułatwienia dla tych nauczycieli, którzy poza swoimi obowiązkami — podejmą się opieki nad Kołami Młodzieży P. C. K. na terenie szkoły.

Poza tym należy jeszcze jedno podkreślić: Opiekunowie będą mieli możność wykazania się przed władzami szkolnymi nie tylko jak dotąd swoją indywidualną wartością jako zawodowi nauczyciele, ale prócz tego — jako społeczni wychowawcy młodzieży, co bezwątpienia będzie należycie przez ich zwierzchników ocenione.

Z powyższych argumentów wypływa pewnik, że nowy regulamin ułatwi Opiekunom ich pracę w Kołach.

Z kolei należy omówić także paragrafy nowego regulaminu, które umocnią działalność Kół Młodzieży P. C. K.

Pierwsze dwa paragrafy nowego regulaminu konkretnie określają cel tej organizacji jako przygotowanie młodzieży do czynnej służby obywatelskiej, w myśl hasła „Miłuj bliźniego", wskazując sposoby i metody, jakimi należy się kierować, aby cel ten osiągnąć.

W tym treściwym, a tak głębokim ujęciu widzimy, że nowy regulamin w niczym nie umniejszył wielkości idei, która przyświeca organizacji Kół Młodzieży P. C. K. Natomiast rozszerzył ją i pogłębił jej wychowawcze znaczenie. Ta myśl przewodnia jak złota nić przewija się i w dalszych paragrafach.

Młodzież przed złożeniem przyrzeczenia będzie przez cztery miesiące składać dowody owocnej pracy.

Ta nowa metoda wykluczy możliwość lekkomyślnego wstępowania do Kół bez głębszego zrozumienia odpowiedzialności przez członków Koła. Ten próbny okres będzie dla nich bodźcem, aby zasłużyć przez wykazanie się pracą i to owocną pracą na przyjęcie do Koła, co będzie daleko więcej ocenione przez młodzież, niż było dotychczas.

Dalej składane przyrzeczenia, wyznaczone w drugiej części tegoż paragrafu ma ogromne znaczenie wychowawcze. Dla każdego dziecka moment wypowiedzenia na publicznej uroczystości pięknych słów: „Pragnę całym sercem służyć Bogu i Polsce w myśl hasła Czerwonego Krzyża, Miłuj bliźniego" pozostanie w pamięci jego na zawsze, jako wielkie przeżycie, które zostawi niezatarty ślad w jego duszy, ochroni ją od złych wpływów

i stanie się nieodpartym nakazem, który z latami nabierze powagi i siły. Do tej ważnej chwili młodzież musi być należycie przygotowana przez Opiekuna czy Opiekunkę Koła.

Paragraf siódmy stanowi realizację pragnienia, które odczuwali pracujący na niwie Kół Młodzieży P. C. K. Bardzo potrzebne było wyznaczenie stopni w pracy Koła. Dążenie do osiągnięcia stopnia wyższego będzie dla młodzieży ogromną zachętą do coraz lepszego wykonywania wziętych na siebie obowiązków i wytworzy wśród młodzieży szlachetną emulację. Tego właśnie brakowało w dawnych metodach prowadzenia Kół Młodzieży P. C. K.

Oczywiście w ocenie postępów pracy przy udzieleniu stopni — nieodzownym warunkiem jest bezstronność i wielka sprawiedliwość Opiekuna. Najmniejsze odchylenie wywołałoby najgorsze następstwa w rozgoryczeniu młodzieży, zawsze czujnej i wrażliwej — mogłoby także obniżyć powagę Opiekuna.

Reasumując analizę nowego regulaminu dla Kół Młodzieży P. C. K., musimy uznać, że jest on bardzo poważnym nabytkiem dla naszej organizacji.

Daje szerokie ramy dla rozwijania w młodym pokoleniu kultury moralnej i kultury życia codziennego, która dotychczas tak zawsze jest zaniedbana w naszym kraju.

Przepisy nowego regulaminu, głęboko przemyślane i odpowiednio zastosowane przez Opiekuna Koła, dadzą bez wątpienia jak najlepsze wyniki. Podnoszą ogólny poziom Kół, zaś indywidualne wyrobienie duchowe i społeczne naszej młodzieży przygotuje ją należycie do służby obywatelskiej dla Ojczyzny i współbraci.

Sekretarz Komisji Gł. Kół Mł. PCK.
Przewodnicząca Warsz. Komisji Okr.
Anna Roszkowska

Podręcznik w gimnazjum.

Wydział Szkolnictwa Średniego Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego przed paru laty wysunął i ciągle na warsztacie szkół i własnym utrzymuje zagadnienie **pracy domowej ucznia.** W bieżącym roku szkolnym jako fragment tego zagadnienia przeznaczony został do opracowania przez doroczny zjazd kierowników ognisk metodycznych Okręgu problemat **podręcznika w gimnazjum,** jego roli i znaczenia, tudzież sposobu użytkowania zarówno w pracy szkolnej, jak i domowej.

Od b. numeru począwszy Kuratorium rozpoczyna druk wyników pracy nad problemem **podręcznika,** w przekonaniu że zawarte w artykułach wskazówki w znacznej mierze ułatwią nauczycielstwu jego własną pracę szkolną, a zwłaszcza dopomogą do regulowania zasad i metod pracy domowej ucznia. W obecnym numerze omówimy sprawy, związane z używaniem podręczników historii, geografii i matematyki.

I. HISTORIA.

A. Uwagi ogólne.

1. Podręcznik jest zasadniczą pomocą naukową w nauczaniu historii tak w gimnazjum jak i liceum. Nauka tego przedmiotu winna być organicznie związana z podręcznikiem i na nim się opierać. Nie znaczy to bynajmniej, aby nauczyciel trzymał się niewolniczo zarówno treści jak układu i sugestii metodycznej autora. Realizujemy bowiem nie podręcznik, ale program.

2. Nauczyciel winien celowo wykorzystać podręcznik dla realizacji postulatów programu i uzupełniać go własną inicjtywą w zakresie postępowania metodycznego, może przeprowadzać pewne skróty i uzupełnienia; nie należy jednak zbytnio podręcznika rozszerzać.

3. Jednym z najważniejszych zadań nauczyciela, wymagających dużego nakładu pracy i stałej czujności jest nauczanie ucznia jak ma z podręcznika korzystać. Racjonalne korzystanie z podręcznika jest poważną pracą myśli, która wymaga wysiłku uwagi i woli, dlatego uczeń powinien być do tej umiejętności wprowadzony przez nauczyciela na lekcjach szkolnych i stale w niej ćwiczony, zanim nie nabędzie odpowiedniej wprawy. Należy w tym względzie postępować powoli, systematycznie i stopniować trudności zależnie od klasy.

4. Sposób wykorzystania podręcznika zależy w dużej mierze od indywidualności i postawy dydaktycznej nauczyciela. Możnaby pod tym względem wyróżnić trzy następujące typy nauczycieli:

a) trzymających się ściśle podręcznika,

b) takich, którzy za punkt ambicji uważają, aby jak najwięcej od niego odbiegać (ten typ należy już dziś do rzadkich wyjątków, notujemy go w sensie raczej ostrzegawczym),

c) typ pośredni, tj. nauczyciela, który opierając się zasadniczo na podręczniku potrafi go uzupełniać, ożywiać i skracać. Ten ostatni typ jest — naszym zdaniem — najbardziej wartościowym w pracy szkolnej.

5. Sposób wykorzystania podręcznika zależeć będzie także od jego typu i charakteru (ujęcie materiału, układ treści, pomoce naukowe w nim zawarte), np. przy podręczniku Moszczeńskiej-Mrozowskiej trzeba z obfitego materiału wybrać i zestawić rzeczy najbardziej istotne; inny podręcznik krótki, zwarty, w rodzaju podr. Dąbrowskiego, wymagać będzie uzupełnień i rozwinięć celem uzyskania barwności i plastyczności obrazów dziejowych.

6. Nie należy wykorzystywać podręcznika w pracy szkolnej według jednego, utartego szablonu,

ale zmieniać metody postępowania. Inne będzie naprzykład stanowisko podręcznika w kl. I. i II. gimnazjum, gdzie służyć ma jako preparanda uczenia się, inne w kl. III i IV, inne wreszcie w liceum.

Sposób posługiwania się podręcznikiem podczas lekcji.

Możnaby tu wyróżnić następujące kwestie:

a) jak się nim posługiwać przy zadawaniu lekcji,

b) przy przerabianiu nowej lekcji z uczniami

c) przy reprodukcji materiału.

II Konferencja Rejonowa Krakowskiego Ogniska Historycznego podaje wspólny wyczerpujący referat pt. ,,O różnych sposobach używania podręcznika'', gdzie poruszono wszystkie wyżej wymienione kwestie. (Referat ten w skróconei formie podajemy poniżej).

Znaczenie podręczn ka w pracy domowej uczni o.

1. Podręcznik jako zbiór wiadomości.

Należy dążyć do tego, aby postawa ucznia wobec podręcznika była coraz bardziej czynna.

a) w szczególniści uczeń winien umieć czytać uważnie, z zastanowieniem, wniknąć w istotę rzeczy, odróżnić sprawy główne od szczegółów drugorzędnych, jednym słowem **zrozumieć co najważniejsze i opanować pamięciowo.**

b) powiązać nowe fakty z poznanymi dawniej t. j. cofnąć się wstecz. (W ogóle należałoby dążyć do tego, aby uczeń umiał posługiwać się podręcznikiem jako całością i orientował się w całości materiału, jaki książka zawiera).

c) opanować plany, mapki i t. d.

d) uzupełnić materiał przy pomocy notatek w zeszycie wiadomościami, które otrzymał w szkole i tym, co znajdzie w atlasie.

2. Podręcznik jako podstawa samodzielnej pracy.

Uczeń winien:

a) ułożyć sobie treść — o ile ją trzeba układać,

b) uporządkować układ streszczeń, tytułów, dyspozycyj,

c) wyszukać objaśnień słów nieznanych w encyklopedii, ewentualnie wynotować, aby mu je w szkole objaśnił nauczyciel,

d) uzupełnić lekcję lekturą (ochotniczo),

e) próbować porównań, zestawień, analogii,

f) rozwiązać ćiwczenia (o ile są zadane),

g) ewentualnie porobić notatki w zeszycie.

Rola podręcznika przy powtórzeniach, repetycjach ewentualnie pracach pisemnych.

Należałoby:

a) zadawać zjawiska czy zagadnienia, a nie ilość kartek książki,

b) nie pytać podręcznikowo — na podstawie pamięci lokalnej — ale na podstawie rzeczy i faktów,

c) można stosować powtarzanie ilustracjami,

d) podstawą repetycji musi być podręcznik, a nie zeszyt,

e) należy zwalczać powtarzanie dosłowne frazeologii książkowej, uczeń winien dążyć do wypowiadania swych myśli własnymi słowami.

Wyzyskanie podręcznika jako punktu wyjścia dla rozszerzenia zainteresowań młodzieży.

Zainteresowanie młodzieży możemy pobudzić:

a) zwracając jej uwagę na rzeczy, które w podręczniku pominięto, na najnowsze zdobycze naukowe, których tam nie uwzględniono z poleceniem, aby ich gdzieindziej poszukali,

b) zachęcić młodzież, aby sprawy nieraz tylko bardzo ogólnie w książce poruszone starała się ująć szerzej np. przy pomocy encyklopedii ,,Świat i życie''.

c) polecić czytanie dwu podręczników.

Dzisiejsze podręczniki szkolne zaopatrzone w bogaty aparat pomocy naukowych jak ilustracje, mapki, teksty źródłowe, indeksy itp. otwierają przed nauczycielem cały szereg możliwości metodycznych, a uczniowi umożliwiają nie tylko zdobycie określonych przez program wiadomości, ale także nabywanie pewnych sprawności i umiejętności.

Te pomoce naukowe należy równie jak tekst celowo dla realizacji postulatów programu wykorzystać, a więc: **ilustracje** służyć będą tylko sensu stricto do zobrazowania wydarzeń dziejowych, ale jako uzupełnienie i wyjaśnienie treści podręcznika i materiał do samodzielnej pracy ucznia (zdobywanie nowego materiału, wyciąganie wniosków, przeprowadzenie porównań); podobnie ma się rzecz **z mapkami i planami, wykresami, indeksami** itd. Podręczniki zawierają również różnorodne ćwiczenia, które mogą być dostosowane do stopnia rozwoju danej klasy, czy poszczególnych uczniów, dotyczą zaś nie tylko wiadomości, ale także sprawności i umiejętności. Dobierane umiejętnie mogą przyczynić się do realizacji postulatów programu. Oczywiście, że w doborze ćwiczeń ma nauczyciel całkowitą swobodę.

B. O różnych sposobach używania podręcznika.

(Referat dr F. Fuchsa, przedyskutowany na II. Konf. Rej. Krak. Ogniska Historycznego 5. IV. 1935 r.).

I. Materiał zebrany w niniejszym zestawieniu jest zwięzłym streszczeniem najważniejszych obserwacyj i uwag, poczynionych na konferencjach grupowych. Zestawienie spostrzeżeń i doświadczeń jest równocześnie wysnuciem z nich praktycznych wniosków. Wnioski te są do pewnego stopnia także próbą ustalenia pewnych zasad postępowania, z tym jednakże niezbędnym zastrzeżeniem, że nie

ma tu mowy o stałych, zawsze obowiązujących wskazówkach lub regułach. Ustalenie sztywnych zasad jest w dydaktyce szczegółowej niepożądane i niemal niemożliwe. Jak wiadomo na układ i przebieg każdej lekcji oddziałać może tak wiele różnych a często nieobliczalnych współczynników, że wszelkie stanowcze wskazania i przepisy metodyczne mają zazwyczaj wartość względną i teoretyczną, a nie praktyczną i bezwzględnie wiążącą.

Z tym zastrzeżeniem używamy tutaj wyrażeń: ,,należy'', ,,trzeba'', ,,lepiej jest'' i t. p.

II. Ponieważ zagadnienie, podjęte do opracowania w Ognisku jako bardzo rozległe i wielostronne nie mogło być zbadane całkowicie, t. zn. z uwzględnieniem wszystkich bardzo licznych możliwości, przeto celem uniknięcia rozbieżności oraz rozprószenia w pracy i w dyskusjach, przyjęto za podstawę pracy grupowej następujący ,,Kwestionariusz'', dotyczący kilku wybranych sposobów używania podręcznika:

1. Ustęp podręcznika zadany jest do przerobienia w domu. Nauczyciel poprzestaje na wyjaśnieniu trudniejszych słów czy nazw. Uczniowie przy nauce w domu piszą w zeszytach krótkie streszczenie ustępów lub ich tytuły.

Lekcja: Kontrola streszczeń, powtórzenie, uzupełnienie, ewent. dyskusja nad wątpliwościami zgłoszonymi przez uczniów.

2. Ustęp (rozdział) czyta się w szkole. Czytanie ciche (całej lekcji lub wybranych ustępów). Przerabia się w szkole nowy materiał, wyszukując w każdym po cichu przeczytanym ustępie rzeczy główne, dopełniając materiał uzupełnieniami, powtarzając przepracowaną całość.

3. Rozdział zadany jest do przerobienia w domu. Nauczyciel opowiada i objaśnia tylko pewne wybrane ,,kwestie''.

Lekcja. Odpytanie, skontrolowanie całości (przerobionej w szkole i nieprzerobionej), uzupełnienia.

4. Opowiadanie (,,wykład'') nauczyciela na temat nowej lekcji. Wspólne odczytanie w szkole najtrudniejszych miejsc w zadanym ustępie.

III. Przy omawianiu 18 lekcyj przykładowych zwracaliśmy uwagę przede wszystkim na następujące momenty:

1. Jaki sposób używania podręcznika należy uznać za najwłaściwszy ze względu na treść danego ustępu i na rodzaj zagadnienia,

2. ze względu na formalne kształcenie uczniów,

3. dla danej klasy,

4. dla ułatwienia domowej nauki,

5. dla wyzyskania pomocy naukowych w książce i poza książką,

6. dla rozwijania samodzielności uczniów,

7. dla kształcenia (wyrabiania) daru opowiadania (narracji),

8. ile można lub trzeba dodać czy ująć z treści podręcznika, o ile można od podręcznika odstąpić?

IV. 1. Z przebiegu lekcyj wykładowych i dyskusyj polekcyjnych okazało się, że najczęstszym sposobem postępowania jest sposób pierwszy, wymieniony na czele Kwestionariusza, t. zn. zadawanie ustępów podręcznika do przerobienia w domu oraz sposób trzeci, t. zn. opracowywanie w szkole tylko pewnych kwestyj ze zadanego ustępu.

Sposób drugi (ciche czytanie całej lekcji lub wybranych ustępów, z odpowiednią ich interpretacją i uzupełnieniami) stosowany jest stosunkowo rzadko.

Opowiadanie (,,wykład'') nauczyciela na temat nowej lekcji (sposób czwarty) z odczytaniem w szkole najtrudniejszych miejsc podręcznika — stosowane jest również niezbyt często. Częściej zdarza się raczej opowiadanie nauczyciela, połączone z przerabianiem z uczniami nowego materiału metodą dyskusyjną (zwłaszcza przy tematach ustrojowych) i z powtórzeniem pod koniec godziny ,,nowej lekcji''.

2. Przyczyną najczęstszego stosunkowo zadawania całego ustępu podręcznika do przerobienia w domu, z częściowym tylko omówieniem zadanej lekcji w szkole, a czasem nawet bez jej omówienia, jest wielkość przepisanego materiału naukowego, a więc konieczność pośpiechu. Moment ten zaznacza się najdobitniej przy nauce w klasie II, znacznie mniej w klasie I.

3. Przy zadawaniu ustępów do opracowania w domu trzeba zazwyczaj uwzględniać jako najważniejsze następujące zasady i czynności metodyczne:

a) Należy w każdym wypadku starannie rozważyć czy uczniowie mogą dany ustęp sami przerobić; czy zdołają go sobie przyswoić bez nadmiernego wysiłku, bez nieporozumień, bez niedokładnego lub błędnego pojmowania treści. Niektóre lekcje wykazały, że uczniowie nie mogli sprostać nałożonemu na nich zadaniu.

Częsty zarzut, który przeciw stosowaniu metody ,,zadawania naprzód'' powracał w dyskusjach, dotyczył momentu zainteresowania się uczniów lekcją. Gdy uczniowie znają już przebieg zdarzeń i cały materiał lekcji przerabianej w szkole, zainteresowanie ich podczas lekcji może być i bywa nieraz mniej świeże i żywe.

b) Zadawanie nie powinno się odbywać ,,po dzwonku'', w pośpiechu, przy nie dość skupionej uwadze uczniów, bez dokładnego wytłumaczenia i wskazania w podręczniku co jest zadane i jak ma być przerobione, jakie należy przerobić ,,ćwiczenia'', na co przede wszystkim zwrócić uwagę i t. p. (Dobry zwyczaj: dwa dzwonki na zakończenie godziny. t. j. jeden 5 minut przed końcem lekcji jako orientujący dzwonek ,,krótki'' i następnie po upływie 5 minut dzwonek właściwy, ,,pauzowy'').

c) Nowe i nieznane terminy, trudniejsze nazwy, niełatwe do wyszukania miejscowości powinny być wyjaśnione lub wskazane przez nauczyciela przy zadawaniu ustępu.

d) Na początku każdej lekcji, opartej o ustęp opracowany samodzielnie w domu, należy się zapytać czy uczniowie w przerobionym ustępie wszystko zrozumieli i zgłoszone zapytania i wąt-

pliwości wyjaśnić (oczywiście o ile możności przy pomocy uczniów).

e) Dosyć często stosowane pisanie „dyspozycyj” lub streszczeń z przerobionego ustępu może być w rozmaity sposób wyzyskane na lekcji. Należy się starać o to, aby powoływanie uczniów do odczytywania „punktów” objęło w ciągu niezbyt wielu lekcyj wszystkich uczniów danej klasy, a na poszczególnych lekcjach powinno się powoływać do odczytywania dyspozycyj uczniów różnych zdolności, a więc i słabszych i zdolniejszych.

Sprawdzanie trafności i ścisłości dyspozycyj należy przeprowadzać niekiedy przy otwartych książkach z tekstem w ręku.

Przy korekturze dyspozycji trzeba odróżnić poprawianie dyspozycyj od ich uzupełniania i nauczyć uczniów rozróżniania tych dwóch rzeczy w dyskusji, może najlepiej przez wprowadzanie zwyczaju kolejnego, a nie równoczesnego wykonywania tych dwóch czynności. Ustaloną i poprawną dyspozycję można wypisać na tablicy i uczynić osią lekcji. Niewłaściwe lub niezupełne dyspozycje powinny być w szkole przez uczniów poprawione, a zeszyty historyczne powinny być co jakiś czas przeglądane przez nauczyciela. „Dyspozycje” nie powinny być jedno lub dwuwyrazowymi „tytułami”, ale raczej krótkimi zdaniami określającymi jasno dany fakt historyczny.

f) Także w tych wypadkach, gdy klasa nie zgłasza żadnych wątpliwości co do przerobionego ustępu, należy od czasu do czasu odczytać z uczniami niektóre trudniejsze miejsca tekstu i sprawdzić czy istotnie zostały przez wszystkich należycie zrozumiane (wykazanie potrzeby i uczenie ścisłego traktowania czytanego tekstu).

g) Należy uczniów przyzwyczaić do tego, aby przerobiwszy dany ustęp przypomnieli sobie i powtórzyli proprio motu te zagadnienia z dawnych lekcyj, które się wiążą bezpośrednio z świeżo poznanym materiałem. (W klasie II podręczniki niekiedy celowo pomijają lub słabo akcentują rzeczy znane z dawnych lat nauki. Uczniowie jednak — jak wiadomo — nie zawsze pamiętają to, co „powinni wiedzieć” i nie zawsze mają do dyspozycji dawniej używane podręczniki).

h) Pobudzeniem i skoncentrowaniem uwagi w pewnym pożądanym kierunku mogą być podyktowane w związku z zadanym ustępem zagadnienia i kwestie, na które uczniowie mają zwrócić szczególną uwagę, lub które powinni w zeszytach zwięzle „zreferować”.

i) Jednakże należy zachować dużo ostrożności i umiaru w zadawaniu wszelkich ćwiczeń, streszczeń, sprawozdań z wycieczek i referatów do pisemnego opracowania w domu. Należy uwzględnić (według podziału godzin w domu, w którym uczniowie mają przynieść elaboraty), ilość pisemnych ćwiczeń z innych przedmiotów. Najczęstsze skargi na przeciążenie słyszy się na temat nadmiaru „pisanej” domowej pracy ucznia.

j) Zbyt długa dyskusja i zbyt szczegółowa praca nad materiałem przerobionym w domu nie pozwala na przygotowanie i przerobienie następnej lekcji w szkole, czyli narzuca znowu taki sam lub podobny tok lekcji na przyszłość, a więc grozi monotonią ukształtowania lekcyj i nie dostosowaniem typu lekcyj do różnych treści, wymagających różnego traktowania.

4. Przy uzupełnianiu tekstu podręcznika i dodawaniu wiadomości nieuwzględnionych w książce szkolnej (dzielną dydaktyczną pomocą dla nauczyciela jest znajomość innych podręczników, przeznaczonych dla tej samej klasy), należy niektóre najważniejsze rzeczy napisać na tablicy, a wszystkie nowe wiadomości powtórzyć pod koniec lekcji. Nauczyciel powinien wyraźnie wymienić i wskazać fakty godne zapamiętania i zanotowawania.

5. Opuszczenia, pominięcia i skróty tekstu podręcznika nie powinny dotyczyć ilustracyj. Wszystkie ilustracje podręcznika powinny być zużyte i wyzyskane. Należy wdrożyć uczniów do tego, aby przy lekcjach przerabianych w domu uwzględniali ilustracje i przygotowali się do ich omówienia w szkole. Dobrym sposobem sprawdzenia czy uczniowie dosyć starannie obejrzeli ilustracje jest wymaganie w pewnych wypadkach przy przerabianiu zadanej lekcji opisania ilustracji z pamięci (przy zamkniętych książkach). Przy zastosowaniu epidjaskopu, a więc przy uzupełnieniu materjału ilustracyjnego podręcznika nie należy pomijać niektórych ilustracyj, umieszczonych w podręczniku. Pokaz znanej ilustracji w zwiększonych wymiarach ułatwia jej intensywniejsze wyzyskanie i interpretacje.

6. Niewolnicze trzymanie się podręcznika nie jest oczywiście pożądane. Stale praktykowane zadawanie ustępów do domu może być z tego względu niebezpieczne. Z drugiej strony jednak, zachowując w odpowiednich granicach „wolną rękę” w stosunku do podręcznika, a zwłaszcza swobodę uzupełniania tego tekstu, należy go koniecznie jaknajlepiej wyzyskać. Należy też nauczyć uczniów możliwie pełnego używania książki szkolnej, a nie ograniczania się do tekstu jednego lekcyjnego odcinka. Przede wszystkim wchodzą tu w rachubę: objaśnienia o pochodzeniu i treści ilustracji na końcu książki, korzystanie z końcowych streszczeń jako wskazówek do „powtórki”, przerabianie „ćwiczeń”, wyzyskanie wykresów, planów, mapek i tablic.

Wielokrotne objaśnienia przy zadawaniu lekcyj jak należy daną lekcję opracować w domu i wspólne przepracowanie kilku lekcji w szkole z użyciem całego podręcznikowego aparatu — powinno doprowadzić uczniów do „opanowania” książki i do zdobycia możności pracy jaknajwięcej samodzielnej. Trzeba przy tym pamiętać, że obecnie zmienił się dosyć zasadniczo i program i typ podręczników używanych w szkole. Działanie niejednego pięknego i zajmująco napisanego ustępu można nieraz przez zbyt szczegółową analizę lub drobiazgowe powtarzanie raczej osłabić, a nawet zepsuć, aniżeli „pogłębić”.

7) Należy pamiętać o tym, że nauczyciel historii może i powinien wyzyskać nie jeden pod-

ręcznik, ale dwa podręczniki t. j. historyczny i podręcznik języka polskiego. Oprócz stałego porozumienia z nauczycielem języka polskiego co do kolejności i czasowego ustosunkowania przerabianego materiału oraz wzajemnego uzupełnienia się a nie powtarzania tych samych wiadomości przez nauczycieli tych dwóch przedmiotów — nauczyciel historii powinien doskonale znać podręcznik języka polskiego, wiedzieć jakie są w nim umieszczone ustępy i ilustracje i odpowiednio do tego rozszerzać i pogłębiać lub też ścieśniać i pobieżniej traktować niektóre ustępy podręcznika historii. Przy powtórkach korzystać trzeba z materiału przerobionego przez nauczyciela języka polskiego. Należy zawsze przy przerabianiu ustępów z podręcznika historycznego brać w rachubę pracę, która będzie wykonana na godzinach języka polskiego.

8 Czytanie ,,ciche" całej lekcji lub wybranych ustępów i przerabianie ich z uczniami w szkole, albo też wspólne odczytanie w szkole najtrudniejszych miejsc w zadanym ustępie jest bardzo wskazane ze względu na ważną i konieczną potrzebę nauczenia uczniów, jak mają uczyć się lekcji w domu (por. cenne, dotyczące tego przedmiotu uwagi w artykułach E. Maleczyńskiej i M. Tyrowicza w 2. zeszycie ,,Wiadomości Historyczno-Dydaktycznych", 1934). Lekcje takie o charakterze ćwiczeń, jak trzeba czytać podręcznik i jak trzeba się uczyć, aby wyzyskać i przyswoić sobie jego treść — powinny być częściej stosowane: a) w początkowych miesiącach nauki w klasie I., b) w klasach słabiej uzdolnionych, c) przy przerabianiu ustępów najtrudniejszych. W ,,ćwiczeniach podręcznikowych", wykonywanych w szkole w tym celu, aby nauczyć uczniów, jak mają pracować w domu, można wyróżnić 6 sposobów, które równocześnie służyć mogą za przykład kolejności i stopniowania trudności w opanowywaniu treści podręcznika:

1) Czytanie i streczczanie małych odstępów; 2) wyszukiwanie w nich ,,najważniejszej rzeczy", t. j. tej treści, którą przede wszystkim należy zapamiętać; 3) to samo (jak sub 1) i 2)) w stosunku do dłuższych odstępów; 4) powtórzenie treści całego rozdziału z pomocą dyspozycji, ustalonej według zasady punktu drugiego, a w szkole według pytań nauczyciela; 5) powtórzenie treści rozdziału bez pomocy zanotowanych punktów (względnie nauczyciela); 6) zwięzłe ujęcie treści całego rozdziału i określenie znaczenia poznanych faktów w związku z wiadomościami nabytymi poprzednio.

Czytanie ,,ciche", z ewentualnym samodzielnym streszczaniem ustępu w zeszytach lepiej jest przeprowadzać małymi odstępami z doraźnym odczytaniem i przedyskutowaniem wyników. Dla nauczyciela lekcje takie są nieraz cenną wskazówką, co sprawia uczniom najwięcej trudności, co należy szczególnie starannie przerobić lub wyjaśnić, których uczniów należy otoczyć szczególniejszą opieką. Na jednej z lekcji przykładowych na ciche przerobienie bardzo niewielkiego ustępu, pozornie niezbyt trudnego, nauczyciel wyznaczył uczniom pięć minut czasu. Okazało się, że trzeba było ten termin dwa razy przedłużać — a jeszcze i po takiej dwukrotnej prolongacie, nie wszyscy uczniowie zdołali ująć treść odstępu.

Przy czytaniu wyjątków źródłowych, umieszczonych w podręczniku powinna się dobitnie zarysować i utrwalić w świadomości uczniów różnica w sposobie interpretacji i traktowania tekstu podręcznika, a tekstu źródłowego.

9. O ile chodzi o czwarty sposób, wymieniony w naszym kwestionariuszu — to okazało się, że przewaga elementu wykładowego jest pożądaną przede wszystkim w lekcjach na tematy ustrojowe, wymagające wielu wyjaśnień i porównań aktualizacyjnych oraz w lekcjach o treści uczuciowej, emocjonalnej. Tekst podręcznika odgrywa wtedy najczęściej rolę drugorzędną. Zazwyczaj niema już czasu nawet na odczytanie ,,najtrudniejszych" miejsc w zadanym ustępie. Do ważniejszych spotrzeżeń zaliczyćby można nadto nie tyle znany fakt, że uczniowie, przyzwyczajeni najczęściej do lekcji dyskusyjnych, bardzo tęsknią do ,,żywego słowa" nauczyciela i nieco dłuższych jego ,,opowiadań" — ale i to, że lekcje przeprowadzone z uwzględnieniem czynnika wykładowego dają najczęściej bardzo dobre rezultaty.

Należy zawsze starannie rozważyć, zwłaszcza w klasach mniej uzdolnionych, czy opowiadanie nauczyciela ma być ciągłe, czy podzielone na części, które będą za każdym razem powtórzone.

10. Za bezsporną uznano zasadę, że sposoby używania i wyzyskania podręcznika powinny być różne, t. zn. powinny się zmieniać, czyli, że za niewłaściwy sposób używania podręcznika uważać można jeden, niezmienny typ postępowania, jeden stale przyjęty zwyczaj, jedną i tę samą postawę nauczyciela wobec podręcznika.

11. O ile chodzi o kształtowanie stosunku uczniów do podręcznika, to należy ich doprowadzić nie tylko do możliwie najlepszego i umiejętnego posługiwania się książką szkolną, ale także przy sposobności powtarzania najważniejszych wiadomości z poprzednich lat nauki, wyrobić w nich przekonanie, że podręcznik bedzie im potrzebny także w późniejszych latach nauki, że zatym nie powinni się go pozbywać. Jest to jeden powód więcej, aby wśród zagadnień, zadawanych do opracowania w domu, uwzględniać od czasu do czasu i takie, które wymagają głębszego sięgnięcia wstecz i przypomnienia sobie najważniejszych faktów z poprzednich lat nauki.

12. Opieranie i budowanie konstrukcji każdej lekcji na podręczniku oraz bardzo dokładne i szczegółowe wyzyskiwanie podręcznika może obok stron dodatnich mieścić w sobie jeszcze jedno niebezpieczeństwo. Obawa, że nie przerobi się całego przepisanego materiału wywołuje częsty objaw, że lekcja za lekcją ogranicza się niemal wyłącznie do omawiania nowego materiału. Nie ma wtedy czasu na powtarzanie, utrwalanie i wiązanie w pewną całość wiadomości przerobionych od początku kursu. Gromadzimy nieraz duży materiał i starannie go ,,obrabiamy". Ale duże

ilości dawniej zebranych materiałów, pogrążone w cieniu zapomnienia i w nieruchomości, wydobywane bardzo rzadko lub za mało na światło dzienne, a nawet wcale niewydobywane i nieodświeżane — niszczeją. Nie należy zatem zapominać, że, przemyślane i urozmaicone przerabianie oraz uzupełnianie podręcznika jest tylko wypełnieniem jednej części zadań i obowiązków nauczyciela historii.

II. GEOGRAFIA.

W nauczaniu geografii podręcznik spełnia rolę pomocniczą. Podstawą nauczania jest mapa, która służy nie tylko do odczytywania i uczenia topografii, ale jest symbolem, który pozwala na odczytanie całego szeregu zjawisk geograficznych, porównywanie ich, zestawienie, wyciąganie wniosków i t. p., jednym słowem uczy myślenia geograficznego.

Stosunek do podręcznika w poszczególnych klasach nie może być jednakowy. Dziecko do klasy pierwszej przychodzi z encyklopedycznymi wiodomościami często, a właściwie zawsze, werbalnymi, wobec czego pierwszą, najważniejszą troską nauczyciela jest nauczenie uczniów korzystania z podstawowej pomocy geograficznej t. j. mapy. W tej klasie trzeba w dużej mierze wyzyskać mapę topograficzną, nauczyć metody prac geograficznych, jak: rysowanie profilów, siatki, wykonywania pomiarów itp. W dodatku posiadamy w tej klasie obfitą i dostępną lekturę. Wszystko to razem nieco w cień usuwa podręcznik, który w drugiej klasie odgrywa już większą rolę, aby w klasie czwartej oddać prym rocznikowi statystycznemu.

W geografii spotyka się dwa typy podręcznika: jeden jako zbiór wiadomości, w którym na pierwszym planie wysuwa się wiedza, nauka, wiadomości rzeczowe; drugi — o ujęciu dydaktycznym, w którym poprzez wiedzę widzi się ucznia.

Nauczyciele korzystają z podręcznika w rozmaity sposób. Jedni wyzyskują go racjonalnie, inni, trzymając go się niewolniczo, realizują raczej podręcznik ,a nie program.

A. Posługiwanie się podręcznikiem podczas lekcji.

Na wstępie zaznaczyć muszę, że podręcznik dostarcza wielu pomocy naukowych, którymi się posługuje geografia. Prócz tekstu znajdują się tam pomocnicze mapki, wykresy, diagramy, dane liczbowe, tablice statystyczne, obrazy, ćwiczenia itd.

Posługując się podręcznikiem, wyzyskujemy wszystkie te pomoce celem lepszego i trwalszego przyswojenia przez uczniów materiału geograficznego. Musimy jednak nauczyć uczniów posługiwania się nimi.

Tekst musi stać się:

a) źródłem, skąd uczeń czerpie wiadomości,

b) kontrolą przy wnioskach wysnuwanych na podstawie mapy,

c) wyjaśnieniem spraw nieznanych,

d) podstawą do porównań i zestawień,

e) podstawą do stawiania zagadnień,

f) pomocą do rozwiązywania postawionych zagadnień,

g) zawsze powinien być zestwiony z mapą,

h) nigdy nie może być traktowany jak opowiadanie, które się dosłownie powtarza.

Mapki pomocnicze, zwłaszcza takie, które są uzupełnieniem atlasu szkolnego, powinny być wyzyskiwane w szerokim zakresie. Należy się do nich jak najczęściej odwoływać zwłaszcza przy wszelkich zestawieniach i wykazywaniu wzajemnych relacji i związków.

Następna pomoc — to liczba. Również trzeba nauczyć ucznia umiejętnie z niej korzystać. Musi ona stać się uczniowi potrzebna dla poparcia argumentu, dla scharakteryzowania jakiegoś zjawiska, jego nasilenia, jego rozwoju lub upadku. Liczba przyczynia się do tego, aby uczeń zdał sobie sprawę z istotnych wartości. Ułatwia ona porównania czasowe czy przestrzenne; uczy ścisłości i opierania wniosków na pewniejszych podstawach. Nie chodzi w tym wypadku o uczenie się pamięciowe liczb, ale o zrozumienie ich wymowy i odczucie potrzeby korzystania z nich.

Obrazy stanowią ważną pomoc, na ogół mało wyzyskiwaną, a można w rozmaity sposób z nich korzystać, n. p.:

a) przeprowadzając analizę, wydobyć charakterystyczne cechy danej krainy,

b) obraz zestawiać z mapą, symbol — z obrazem rzeczywistości,

c) obraz traktować jako punkt wyjścia dla postawienia zagadnień, które należy omówić itp.

To samo odnosi się do innych pomocy, jak: wykresy, diagramy czy profile.

Ćwiczenia wyzyskuje się, o ile mają wartość dla samodzielnej pracy umysłowej, tj. są istotnym ćwiczeniem, a nie tylko poleceniem wykonywania mechanicznych czynności, które są często stratą czasu bez właściwego celu.

Chcąc zapoznać uczniów ze sposobami korzystania z podręcznika, możemy wyzyskać go w ten sposób, że przy przerabianiu lekcji posługujemy się np. mapami i obrazami znajdującymi się w podręczniku, a zadając pracę domową polecamy uzupełnić naukę na podstawie tekstu. I odwrotnie, analizowany tekst na lekcji uzupełnić obrazem lub liczbą znajdującymi się w podręczniku. Innym razem postawione zagadnienia przez uczniów po uprzednim przeczytaniu tekstu staną się punktem wyjścia dla scharakteryzowania danego kraju, porównania z innymi i t. p.

Często dyskusja nad zagadnieniem zmusza uczniów do szukania w tekście lub w zestwieniach statystycznych argumentu dla poparcia twierdzenia.

B. Posługiwanie się podręcznikiem w pracy domowej.

W pracy domowej podręcznik będzie pomocą do utrwalenia i przyswajania sobie wiedzy rzeczo-

wej, ale w tej pracy musi się przejawić choć w pewnym stopniu samodzielna myśl ucznia. Przede wszystkim uczeń

musi sekregować materiał, wybrać rzeczy najważniejsze t. zn. najlepiej charakteryzujące daną krainę lub pociągające za sobą najdalej idące konsekwencje itd.,

musi wybrać to, co trzeba opanować pamięciowo np. topografię, nazwy, zestawienia porównawcze i t. p.,

musi zrozumieć tekst czy wykres,

zwrócić uwagę na rzeczy niejasne, niezrozumiałe, trudne określenia,

wyróżnić rzeczy znane od nowopoznanych,

wyróżnić sprawy dla niego najciekawsze i najbardziej interesujące.

Ponieważ przyswojenie wiedzy to jednak tylko jedna część pracy, a druga to umiejętność operowania zdobytym materiałem, uczeń może przy pomocy podręcznika zaprawiać się do samodzielnej pracy i prób wiązania zjawisk w związki przestrzenne, czasowe, przyczynowe. Stawiamy np. zagadnienia, których rozwiązania uczeń szuka w tekście, lub wysuwa na podstawie tekstu problemy, które można rozważać na lekcji. Celem jeszcze lepszego wyzyskania podręcznika dla samodzielnej pracy domowej ucznia można polecić np.

a) rozwiązywanie ćwiczeń, znajdujących się w podręczniku,

b) zamianę liczby na grafikon lub odwrotnie,

c) wyrazić schematycznym rysunkiem lub szkicem najważniejsze cechy wyróżnione w tekście,

d) umiejscowić nazwy na mapie konturowej celem utrwalenia stosunków przestrzennych i t. p.

Przy egzekutywie wiadomości należy znów w inny sposób postawić zagadnienie i użyć innej metody niż ta, którą posługiwano się na lekcji. Podstawą repetycji jest mapa i podręcznik, nie zeszyt.

Przy nauczeniu posługiwania się podręcznikiem i korzystania z niego w należyty sposób każde niemal w nim zdanie może stać się impulsem do pobudzenia zainteresowania. Podręcznik daje szkielet wiedzy geograficznej, dotyka zaś tylu rozlicznych zagadnień, bądź to natury ściśle geograficznej, bądź innych, jak etnograficznych, kulturalnych, gospodarczych, politycznych i t. d., że uczeń zawsze znajdzie przedmiot zainteresowania. Zwłaszcza, jeżeli wdrożymy młodzież do sekregowania materiału i wydobywania z podręcznika zagadnień ciekawych i interesujących, podręcznik sam przez się nawet bez zachęty nauczyciela pobudzi ją do szukania uzupełnień w lekturze, atlasach, mapach, obrazach, encyklopediach, pismach codziennych, miesięcznikach i t. p. Udostępnienie tych poszukiwań jest rzeczą bardzo ważną. To też skupienie rozlicznych potrzebnych pomocy w pracowni geograficznej jest sprawą tym większej wagi, że w nauczaniu geografii podręcznik jest pomocą wprawdzie konieczną, ale nie podstawową i nie jedyną.

III. MATEMATYKA.

Niezbyt odległe są czasy, kiedy podręcznik przy nauczaniu matematyki odgrywał bardzo podrzędną rolę.

Nauczyciel prowadził lekcję według własnej koncepcji, uczniowie zaś uczyli się głównie z własnych notatek, korzystając z podręcznika przeważnie jako ze zbioru zadań.

W związku z reformą szkoły średniej i z gruntowną zmianą programów uległ zmianie pogląd na rolę i znaczenie podręcznika matematyki.

Nowy program wyraźnie wymaga od uczniów umiejętności posługiwania się książką, na nauczyciela więc spada obowiązek nauczenia uczniów czytania i rozumienia podręcznika matematyki.

Dobry podręcznik matematyki ogromnie ułatwia nauczycielowi pracę, daje mu bowiem w wielu przypadkach szczegółowe i odpowiednie do wymagań programu rozwinięcie materiału naukowego, co ma duże znaczenie w szczególności dla początkujących nauczycieli. Podręcznik często podaje przykłady podejścia metodycznego do danego tematu, wreszcie podręcznik zawiera gotowy zbiór zadań odpowiednio uporządkowanych; nauczyciel nie musi sam układać zadań i nie potrzebuje w klasie tracić czasu na dyktowanie zadań uczniom. W podręczniku nauczyciel często znajdzie zadania szczególnie interesujące młodzież, jak np. zadania na zastosowanie matematyki do zagadnień z innych dziedzin nauki i życia praktycznego.

Uczniowi również podręcznik daje bardzo wiele. W podręczniku uczeń znajduje gotowe określenia i poprawne wypowiedzi twierdzeń. Korzystając z podręcznika, uczeń łatwiej może się nauczyć terminów i opanować język matematyczny, niż przy korzystaniu z własnych notatek, które są w większości wypadków nieścisłe i często niedbale zrobione

W podręczniku uczeń znajduje rozwiązanie typowych zadań.

Podręcznik służy uczniowi do powtórzenia przerobionego materiału. Podręcznik zastępuje uczniowi encyklopedię z danej dziedziny wiedzy. W przypadkach, kiedy uczeń z powodu choroby opuścił dłuższy okres czasu nauki szkolnej, może on przy pomocy podręcznika częściowo uzupełnić swoje wiadomości.

Podręcznik jest dla ucznia podstawą do nauczenia się czytania książek naukowych matematycznych.

Pokonywanie trudności, z którymi uczeń musi się borykać przy czytaniu i rozumieniu podręcznika matematyki, ma wielkie znaczenie dla jego ogólnego rozwoju umysłowego.

Nauczenie uczniów czytania i rozumienia podręcznika matematyki jest rzeczą bardzo trudną. Uczeń spotyka się w matematyce z dużą ilością nowych pojęć, z nową terminologią, ma więc do czynienia jakby z nowym językiem. Trudnym jest wykrywanie związków logicznych zachodzących między zdaniami. Z tego też względu, ucząc młodzież czytania podręcznika, winniśmy stopniować

trudności, rozkładając tę pracę na cały czteroletni okres trwania nauki w gimnazjum. W pierwszym początkowym stadium zaczynamy od głośnego czytania zadań, np. w I klasie gimnazjum wypadnie czasami kilkakrotnie odczytać treść zadania, zanim uczniowie będą zdolni przystąpić do rozwiązywania go.

Przy początkowej nauce algebry i geometrii po przeczytaniu zdania żądamy od uczniów wyjaśnienia znaczenia poszczególnych wyrazów, terminów, pojęć, przy czym uczniowie wypowiadają się, rysują, nauczyciel zaś daje wskazówki i komentarze. Następnie dajemy uczniowi chwilę czasu na przeczytanie zdania po cichu, po czym żądamy od ucznia wyjaśnienia sensu całego zdania. Dalej wykrywamy związek między zdaniami i wreszcie ogarniamy całość pewnego krótkiego tematu. Stosujemy przy tym metodę heurystyczną, powołując do odpowiedzi i do pracy możliwie większą ilość uczniów.

Następnie przechodzimy do drugiego stadium tej pracy, tj. do cichego czytania. Uczniowie czytają zdania po cichu i sami zwracają się do nauczyciela z zapytaniami w kwestii terminów lub sensu zdań, po czym referują głośno przeczytany w klasie ustęp.

W tym stadium dobrze jest przed przystąpieniem do czytania postawić uczniom szereg pytań odpowiednio upozrądkowanych, odnoszących się do danego tematu. Po przeczytaniu ustępu uczniowie głośno odpowiadają na postawione pytania, co wyczerpuje dany temat. Prowadząc lekcję w ten sposób, stosujemy częściowo metodę pracy pod kierunkiem, częściowo zaś metodę heurystyczną.

Najwyższe trzecie stadium nauki czytania podręcznika zaczynamy od prób zadawania uczniom do domu odpowiednio dobranych, łatwych i dobrze wyłożonych w podręczniku tematów. Uczniowie na następnej lekcji referują je w klasie, podnosząc trudności, z jakimi spotkali się w tej pracy, po czym zagadnienie jeszcze raz jest omawiane szczegółowo. Początkowo można ułatwić pracę uczniom, stawiając im szereg pytań, na które uczniowie odpowiedzą na następnej lekcji. Stopniowo można przechodzić do zagadnień trudniejszych. Tu jednak konieczną jest szczególna ostrożność, żeby uczniów nie obciążyć pracą ponad ich siły.

W stadium pierwszym i drugim uczeń korzysta z podręcznika w domu jako ze zbioru zadań oraz odczytuje tylko ustępy uprzednio opracowane w klasie, starając się poprawnie wypowiadać swe myśli.

Musimy zauważyć, że prowadzenie lekcji czytania podręcznika przedstawionym tu sposobem wymaga bardzo wiele czasu i z tego powodu nie zawsze może być w dostatecznym stopniu stosowane.

Kronika.

Zmiana na stanowisku Naczelnika Wydziału Ogólnego.

Dekretem Pana Ministra W. R. i O. P. z dniem 1-go kwietnia br. przeniesiony został na równorzędne stanowisko do Kuratorium O. S. Wileńskiego długoletni pracownik Kuratorium Krakowskiego, Naczelnik Wydziału Ogólnego, Dr Emil Podkówka. W dniu 1-go kwietnia odbył się pożegnalny bankiet w sali Tetmajerowskiej restauracji Hawełki przy licznym udziale pracowników Kuratorium oraz przedstawicieli Inspektorów Szkolnych, Dyrektorów Szkół Średnich i Nauczycielstwa.

Obowiązki Naczelnika Wydziału Ogólnego sprawuje zastępczo wizytator Michał Sidor.

Szkolnictwo powszechne.

W miesiącu marcu przeprowadzono wizytację obwodu szkolnego miechowskiego. W drugiej połowie marca odbyła się wizytacja ministerialnego wizytatora szkół p. dr Ludwika Ręgorowicza. W czasie pobytu na terenie tut. Okręgu zwizytował p. dr Ręgorowicz obwód szkolny częstochowski. Wizytatorowi ministerialnemu towarzyszył dr Skalski St., wizytator szkół. Pan dr Ręgorowicz zbadał między innymi organizację i stan zaopatrywania szkół w pomoce naukowe, interesując się szczegółami prac w tej dziedzinie.

W dniu 31 marca br. odbył się pod przewodnictwem Pana Kuratora zjazd Inspektorów Szkolnych, na którym p. podinspektor szkolny dr Gnoiński wygłosił referat pt. ,,Reailzacja zasad obrony państwa w nauczaniu i wychowaniu w szkole powszechnej". W czasie trwania zjazdu omówiono zagadnienie organizacji przyszłego roku szkolnego, budownictwa szkolnego, prac o. p. i inne.

W czasie od dnia 3 do 5 kwietnia odbył się w Krakowie kurs kolonialny zorganizowany przez Kuratorium i Zarząd Okręgu Ligi Morskiej i Kolonialnej. Nadspodziewana frekwencja, bo 250 słuchaczy z pośród nauczycielstwa szkół powszechnych, była wyrazem dużego zainteresowania sprawami kolonialnymi. Kierownictwo kursu spoczywało w rękach prof. Winida. Zamknięcia kursu dokonał Pan Kurator Józef Stypiński w towarzystwie Naczelnika Wydziału i wizytatorów szkół.

Kuratorium łącznie ze Związkiem Śpiewaczym województwa krakowskiego przystąpiło do organizacji zjazdu chórów szkół powszechnych, które w czerwcu wystąpią na Wawelu w ramach ,,Dni Krakowa". Z ramienia Kuratorium weszli do Komitetu Organizacyjnego wiz. Bursa Feliks jako przewodniczący i instr. Swatoń Józef oraz inspektor szkolny dr Cichocki Marian.

Ze względu na zbliżający się sezon budowlany przepracowano w Wydziale nadesłnae wnioski ny przepracowano w Wydziale nadesłane wnioski w sprawie zatwierdzeń planów budynków szkolnych.

Wobec tego, że zastępstwo po przeniesionym

do Wilna Naczelniku Wydziału Ogólnego objął wizytator Sidor Michał, opiekę nado rejonem wizytacyjnym wiz. Sidora objęli: Nacz. Kabaciński obwód tarnowski, wiz. Bursa F. obwód mielecki, wiz. Rzepecki J. Busk Kielecki, wiz. Skalski St. obwód miechowski.

Z obwodu szkolnego Kraków-miasto został przeniesiony do Cieszyna p. Frączek Eugeniusz, podinspekteor-szkolny, w obwodzie szkolnym częstochowskim objął obowiązki podinspektora szkolnego p. Krzyk Leopold.

Zorganizowana przy T. P. B. P. S. P. Sekcja Pomocy Naukowych opracowała komplet pomocy naukowych do arytmetyki z geom. dla szkół I, II i III stopnia, komplet biblioteczny oraz częściowo komplet do nauki przyrody martwej. Ponad to Sekcja rozpoczęła prace nad redakcją „Kalendarzyka" dla uczniów na rok 1939/40. Sekcja Kinowa realizuje plan pracy Kina objazdowego. W m-cu marcu pracował jeden aparat w obwodzie krakowskim. W kwietniu pracują dwa aparaty ; a to: w obwodach sosnowieckim, tarnowskim i nowosądeckim. Zarząd Okręgu T. P. B. P. S. P. zbiera materiały do wydawnictwa mającego zilustrować 5-cio letni okres prac. Ponadto zebrano materiały, dotyczące potrzeb finansowych budownictwa szkolnego. W najbliższym czasie nastąpi rozdział funduszów gminom, ubiegającym się o pożyczki.

W ostatnim czasie wzmogła się znacznie akcja opieki szkół, instytucji, a zwłaszcza wojska nad szkołami, które wymagają opieki i pomocy. W związku z tym DOK V. przydzieliło radioodbiorniki do następujących szkół: Wysowa, Krywa, Oderne, Męcina Wielka, Klimkówka, Wołowice, Czaczów, Leluchów, Łabowa. Ponad to 3 szkoły otrzymały komplety książek (po 80 tomów) do bibliotek uczniowskich.

W związku z akcją Głównego Komitetu Pomocy dla Spisza i Orawy wyłoniono Komitet Budowy Szkół na tym terenie. Przewodniczącym komitetu wybrano P. Wł. Kabacińskiego, Naczelnika Wydziału. Komitet odbył 2 posiedzenia, na których powzięto uchwały budowy szkół w Suchej Górze, Chyżnem, Lipnicy Wielkiej (2 szkoły), Leśnicy, Jurgowie, Trybrzu, Krempachach oraz Podsarniu. Ze względu na mającą się rozpocząć w b. sezonie budowę szkół w wymienionych miejscowościach w pośpiesznym tempie załatwiono szereg spraw przygotowawczych.

Szkolnictwo średnie ogólnokształcące.

W dniu 29-go marca br. zmarł w Krakowie długoletni dyrektor gimnazjum państwowego im. H. Sienkiewicza w Częstochowie i wybitny pedagog oraz działacz społeczny ś. p. **Wacław Płodowski.** Zmarły liczył 58 lat życia.

W dniu 1-go kwietnia odbył się w Częstochowie pogrzeb zmarłego przy udziale wielotysięcznych tłumów. Kuratorium reprezentowali Naczelnik Wydziału p. Włodzimierz Gałecki oraz wiz. Władysław Horbacki. Nad otwartą mogiłą p. Naczelnik Gałecki wygłosił następujące przemówienie:

Dyrektor Wacław Płodowski nie żyje!

Trudno pogodzić się z tą myślą — tej czarnej, bezlitosnej, okrutnej prawdzie niełatwo jest spojrzeć w oczy!

Bywają ludzie, którzy znaczą więcej niż człowiek-jednostka znaczyć może — bywają ludzie, którzy są sami w sobie ideą, sami w sobie warowną placówką, sami w sobie ostoją, pozycją w bilansie społecznym twardą i ważką, a pewną, mocną, niezachwianą. Są rzadcy ludzie, w których się nigdy nie wątpi, na których się zawsze liczy, którzy nigdy nie zowodzą. Takim człowiekiem był Wacław Płodowski!

Gdy śmierć takiego człowieka zabiera, wydaje się, że w życiu społecznym wytworzyła się nagle luka olbrzymia i niebezpieczna, że runęła jakaś podstawa, na której wspierało się mnóstwo wartości, wydaje się, że to niemal klęska, nieszczęście znacznie większe od tego, jakim jest zazwyczaj dla garstki tylko ludzi śmierć jednego człowieka.

Przemawiając tu z ramienia władz szkolnych — muszę stwierdzić, że na tym czy innym szczeblu administracji szkolnej, w Ministerstwie czy w Kuratorium, warszawskim czy krakowskim, zawsze tak właśnie o dyrektorze Płodowskim myślano. Szkolnictwo średnie Częstochowy kojarzyło się tam przede wszystkim z postacią dyrektora Płodowskiego, jego osoba była niejako symbolem tego szkolnictwa pięknego rozkwitu, jego myśli przewodniej, wychowawczym zdolnościom, kierowniczemu taktowi i kierowniczej sile ufaliśmy zawsze bez zastrzeżeń, patrzyliśmy na niego jako na godnego, mocnego i pewnego strażnika pedagogicznych i państwowych ideałów Rzeczypospolitej.

Gdy go nie stało — trudno się z tą myślą pogodzić, trudno tej czarnej prawdzie spojrzeć w oczy!

Zamknął się żywot pracowity, zawsze na podłożu ideowym oparty, żywot pełen trudu i zasługi.

Już na ławie szkolnej, w zaborczym gimnazjum w Warszawie, w tajnych kółkach samokształceniowych gra rolę przodowniczą, a od klasy szóstej poświęca się pracy oświatowej wśród ludu wiejskiego. — Kontynuuje tę pracę podczas studiów na Politechnice Warszawskiej, w latach od 1901 do 1905, należąc do tego pokolenia młodzieży niepodległościowej, dla której chlebem powszednim były policyjne rewizje w mieszkaniu, areszty czy odsiadywanie długich tygodni w kazamatach Cytadeli. Zrośnięty urodzeniem i życiem z Królestwem, walczył z zaborcą Polski na wszystkich frontach — boć właśnie był aresztowany i więziony w związku właśnie był aresztowany i więziony przez Moskali w związku z demonstracją przed Konsulatem Niemieckim w Warszawie. W roku 1905 staje się jednym z organizatorów strajku szkol-

nego i musi przerwać studia na politechnice warszawskiej. Pracuje oświatowo i społecznie w stolicy i w Łomżyńskim, a dyplom inżyniera technologa zdobywa w roku 1909 na politechnice w Kijowie.

Praca pedagogiczna pociąga go od młodu, bo już od roku 1906 jest nauczycielem w kompletach szkolnych, do których uczęszcza młodzież, bojkotująca szkołę zaborczą. Od 1910-go zaczyna pracować jako nauczyciel polskich szkół prywatnych w Częstochowie, wysuwając się co raz bardziej na czoło pracy społecznej i oświatowej. W czasie wojny w roku 1914/15 zakłada Towarzystwo Opieki Szkolnej, którego zostaje prezesem. Jego niestrudzonej pracy zawdzięczają swe powstanie i życie liczne szkoły powszechne zarówno w samej Częstochowie, jak i w powiecie Częstochowskim. Tworzy również w Częstochowie 2 gimnazja i na czele jednego z nich w roku 1915 staje jako dyrektor. Gimnazjum to zostało w roku 1918 upaństwowione pod nazwą gimnazjum państwowego imienia Henryka Sienkiewicza.

Odtąd jest na służbie wyśnionej wolnej Rzeczypospolitej.

Służbę tę pełnił nieskazitelnie, wzorowo, z całym oddaniem, z gotowośicą zawsze poświęcania się dla sprawy bez reszty.

Znakomity, pełen inicjatywy i rozmachu administrator, dźwignął starą ruderę poklasztorną i zamienił na obszerny, pełen nowoczesnych urządzeń budynek szkolny. Rozbudowywał go, rozszerzał, upiększał, przerabiał. Nigdy nie odpoczywał — miał ciągle nowe plany, nowe pomysły.

Wypracował wysoki poziom wychowania i nauczania, wytwarzając jednocześnie w szkole przedziwną, jedyną w swoim rodzaju atmosferę rzetelnej pracy, szczerej i głębokiej troski o młodzież, koleżeńskiego wspólnego, zgranego ideowego wysiłku.

Współpracę rodziców ze szkołą zorganizował w skali tak szerokiej i w tak doskonałej harmonii, że pod tym względem gimnazjum prawie nie miało sobie równych. W ten sposób ugruntował powagę i autorytet szkoły w społeczeństwie, z gimnazjum im. H. Sienkiewicza uczynił placówkę kulturalną, promieniującą na środowiska.

Tym samym wpływał na poziom i pracę innych szkół, podnosił je do swojej skali, do swoich pedagogicznych wymogów. I oto dzięki ś. p. dyrektorowi Płodowskiemu gimn. państw. im. H. Sienkiewicza stało się jedną z najlepszych szkół w Rzeczypospolitej, a Częstochowa stała się środowiskiem szkolnym o bardzo i rzadko wysokim poziomie.

Ś. p. dyr. Płodowski należał do tego pokolenia pedagogów postrajkowych, dla których praca wychowawcza nie była tylko zawodem, czy środkiem zarobkowania, ale całym życiem serca i mózgu, najwyższym umiłowaniem, najdroższą ideą. To też wśród tych wszystkich, którzy w głębokim smutku chylą się nad jego trumną — najbiedniejszą, najbardziej godną współczucia, odartą nagle i brutalnie z wielkiego skarbu jego ojcowskiej opieki — jest osierocona młodzież szkolna, która poniosła stratę niepowetowaną. Jej się należy najgłębsza i najserdeczniejsza kondolencja.

A chociaż tak poświęcał się szkole bez reszty — nie zamykał się w jej murach, brał udział w życiu społecznym. Iluż to instytucyj i towarzystw był prezesem, nie malowanym, nie z nazwy, ale zawsze z trudu, z prawdziwej troski o dobro sprawy, której przewodził. Co mu w tej dziedzinie zawdzięcza Częstochowa — nie łatwo byłoby wyliczyć! I może nie do mnie to należy. Kochał to miasto całą duszą, nigdy za cenę wyższych stanowisk, które mu proponowano, nie chciał go opuścić.

Odrodzona Rzeczpospolita w uznaniu jego zasług ozdobiła pierś jego Złotym Krzyżem Zasługi i wysokim orderem Odrodzenia Polski.

W imieniu władz szkolnych składam hołd ś. p. dyrektorowi Wacławowi Płodowskiemu, w imieniu tych władz żegnam go na ostatnią drogę w zaświaty.

Administrację szkolną zgon Jego pogrążył w głębokim smutku i postawił wobec ciężkiego zadania.

Znaleźć dlań godnego w szkole następcę będzie bardzo trudno, zastąpić go w Częstochowie — będzie w ogóle niepodobieństwem.

Niechaj jasny duch jego patronuje umiłowanej przezeń szkole i młodzieży, a ciału jego niechaj matka-ziemia lekką będzie.

Następnie przemawiali: pierwszy wizytator szkoły z Kuratorium Warszawskiego, do którego Częstochowa dawniej należała, p. Morawski; imieniem Stowarzyszenia Dyrektorów p. dyr. Romanowicz z Krakowa; imieniem Komisji Międzyszkolnej Częstochowy p. dyr. Zbierski i inni.

Szkolnictwo zawodowe.

W dniach od 28 do 31 marca br., wyzytator M. W. R. i O. P. p. A. Wójtów, w towarzystwie wizytatora K. O. S. K. inż. K. Rudolphiego, przeprowadził inspekcję centralnej szkoły dokształcającej zawodowej Nr 1 w Krakowie.

Pan Wizytator uczestniczył nadto w posiedzeniu Komitetu Budowy Szkoły Dokształcającej Zawodowej Nr 1.

Na podstawie porozumienia Ministerstwa W. R. i O. P. z Naczelną Dyrekcją Lasów Państwowych Ministerstwa Roln. i Ref. Roln. w marcu b. r. nastąpiło protokularne przejęcie na miejscu pod Zarząd Ministerstwa W. R. i O. P. od Dyrekcji Lasów Państw. w Radomiu czterech ośrodków rolniczych, należących do szkół rolniczych, w Chwałowicach, Podzamczu chęcińskim, Wacynie i Mokoszynie.

Pozostałe ośrodki, będące pod zarządem Dyrekcji Lasów Państwowych w Cieszynie, zostaną przejęte w czasie możliwie najbliższym.

W związku z reorganizacją szkolnictwa i realizowaniem nowych programów liceów gospodarstwa domowego, Fundacja Zakłady Kuźnickie, jako właścicielka szkół gospodarczych w Kuźnicach pod Zakopanem, przystąpiła do rozbudowania gmachu i dostosowania go do potrzeb bieżącej chwili.

Ze względu na znane wartości klimatyczne Zakopanego i Kuźnic, jako też dobre tradycje Szkoły gospodarczej w Kuźnicach założonej przed 50 laty przez Jenerałową Zamojską, należy spodziewać się dużej frekwencji w tej szkole, zwłaszcza, że prowadzi ona dobrze urządzony i zorganizowany internat.

Realizacja nowego ustroju oraz konieczność wykonania nowych programów postawiła szkoły zawodowe męskie (Licea, gimnazja i szkoły mechaniczne) w nader ciężkiej sytuacji, ze względu na niewystarczające wyposażenie warsztatów tych szkół w niezbędne obrabiarki, kótrych ilość wystarczała, co prawda do prowadzenia nauki zawodu w kierunku ślusarskim, nie pozwolała natomiast na kształcenie w kierunku obróbki mechanicznej— dziś przede wszystkim wymaganym przez przemysł.

Sytuację powyższą ilustrują następujące cyfry: we wszystkich warsztatach szkolnych do wykonania w minimalnym ujęciu obowiązujących programów brak 305 obrobiarek, w tym samych tokarni 216.

Ponieważ niezwykle skromne zasoby pieniężne szkół nie pozwalały na wykonanie niezbędnych uzupełnień w żadnym racjonalnym stosunku do istotnych potrzeb, już przed dwoma laty została przez władze szkolne wysunięta myśl zorganizowania we własnym zarządzie produkcji najprostszych, a zarazem najniezbędniejszych obrabiarek — co zapewniło by możność uzupełnień posiadanych stanów znacznie niższym kosztem i dostarczyło by młodzieży na szereg lat doskonałego materiału ćwiczebnego.

Wkrótce potem zostały opracowane i wykonane serie próbne tokarek i strugarek poprzecznych. Przeprowadzenie szeregu wyczerpujących prób wykazało wysoką klasę i całkowitą przydatność proponowanych modeli dla celów szkolenia — wobec czego odnośne projekty zostały przedłożone Ministerstwu do aprobaty.

Po uzyskaniu przychylnej opinii Ministerstwa i finansowego poparcia akcja produkcji własnych maszyn jest już w toku i w ciągu roku szkolnego 1939/40 zostanie wykonana pierwsza seria maszyn w ilości około 50.

Oświata pozaszkolna.

Liczne prace oświatowe, które odbywały się w porze zimowej, zostają obecnie zakończone, a młodzież pozaszkolna pozostawiona samej sobie. Przerywanie zajęć oświatowych już w miesiącu marcu i zawieszanie ich do jesieni przyszłego roku nie jest właściwie niczym usprawiedliwione a powoduje duże trudności w organizowaniu pracy na nawo w następnym roku. To też dążeniem pracowników oświatowych powinno być utrzymanie **ciągłości pracy oświatowej przez cały rok,** lecz jedynie w zmienionej formie. Jeżeli w okresie zimy pracowali w lokalach świetlic i salach szkolnych, to obecnie na wiosnę i w lecie — należy młodzież wyprowadzić na zewnątrz, organizując wycieczki bliższe i dalsze oraz różne zespoły gier i zabaw na wolnym powietrzu. Zamieszczone były już poprzednio w kronice szczegóły organizowania zespołów krajoznawczych w świetlicach i kołach b. wychowanków szkoły powszechnej (Dziennik Urzędowy nr 2 roku 1939). Wielu opiekunów tych świetlic zwróciło się już do Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, otrzymując potrzebne informacje i programy pracy oświatowej w zakresie krajoznawstwa. Wiele zespołów i kursów oświatowych urządza już niejako tradycyjnie po zakończeniu kursów dokształcających wycieczki do Krakowa, zwiedzając nie tylko muzea i zbiory sztuki, ale udając się również do teatru im. Słowackiego, ażeby porównać artyzm sztuki teatralnej z własnymi często dopiero pierwszymi i naiwnymi próbami amatorskich zespołów teatralnych. Przedstawienia te stają się dla uczestników silnym przeżyciem a pracownikowi oświatowemu ułatwiają w dużym stopniu dalszą pracę.

Celem udzielenia właśnie niezbędnych wskazówek jak prowadzić pracę oświatową w okresie wiosennym i letnim władze szkolne organizują konferencje dla opiekunów świetlic b. wychowanków. Pierwszą taką konferencję zorganizował w miesiącu marcu Inspektorat Szkolny w Krakowie (obwodzie), udzielając wytycznych i wskazań w zakresie pracy z młodocianymi, którzy ukończyli szkołę powszechną, ale w dalszym ciągu znajdują się w kręgu oddziaływania wychowaczego grona nauczycielskiego i szkoły, tworząc t. zw. koło b. wychowanków. W konferencji wzięło udział 37 nauczycieli, opiekunów i opiekunek tych szkół w obwodzie szkolnym krakowskim. Następna konferencja instrukcyjna odbyła się z kolei w Żywcu w dniu 28 marca b. r. dla obwodu szkolnego bialskiego.

W dniach 30 marca i 1 kwietnia odbyła się w Miechowie dwudniowa kanferencja dla bibliotekarzy gminnych. W powiecie tym przeznaczono w budżetach samorządowych na rok 1939/1940 kwotę 5000 zł na utworzenie bibliotek gminnych oraz uzupełnienie księgozbioru centrali powiatowej.

W Krakowie przy współpracy władz szkolnych i Zarządu Miejskiego miasta Krakowa zorganizowany został dwumiesięczny kurs świetlicowy dla pracowników oświatowych organizacyj społecznych. Zajęcia rozpoczęły się w dniu 25 marca i odbywają się dwa razy w tygodniu w ogólnej ilości około 60 godzin na całym kursie. O dużej potrzebie zarządzenia tego kursu świadczy liczba 120 uczestników (w dwóch kompletach), którzy zgłosili się na kurs.

Program kursu obejmuje następujące tematy: Istota i zadanie świetlicy — Zespoły świetlicowe i ich organizacja — Czytelnictwo; metody i środki propagandy czytelnictwa — Formy teatralne w świetlicy — Wychowawcza rola sztuki — Pieśń w świetlicy — Organizacja gier i konkursów o cha-

rakterze rozrywkowym — Dobór materiału do zajęć świtlicowych — Lokal świetlicy, jego urządzenie i zdobnictwo.

Kuratorium zamierza zorganizować w miesiącach letnich, w czasie feryj, dłuższe kursy oświatowe specjalizujące pracowników w wybranych dziedzinach oświaty pozaszkolnej. W miesiącu czerwcu lub lipcu odbędzie się jednotygodniowy kurs dla kierowników miejskich bibliotek publicznych. W lipcu odbyć się ma dwutygodniowy kurs świetlicowy, w sierpniu zaś trzytygodniowy kurs teatralny. Kursy te przeznaczone są w zasadzie dla nauczycieli, ale przyjęci być mogą również uczestnicy nie nauczyciele szczególnie zainteresowani tymi formami pracy oświatowej. Kursy odbędą się w miejscowościach odznaczających się wartościami letniskowymi dla zapewnienia uczestnikom wypoczynku i wczasów poza obowiązkowymi zajęciami. Szczegóły organizacyjne, warunki przyjęcia i dokładne terminy kursów podane zostaną do wiadomości później za pośrednictwem inspektoratów szkolnych.

Hasło dozbrojenia armii polskiej podjęły również placówki oświatowe pozaszkolne (kursy dokształcające i świetlice) uczestnicząc bądź w ofiarach ogólnych — bądź organizując zbiórki pieniężne wśród uczestinków prac oświatowych jak np. kurs dla przedpoborowych w Królówce (pow. bocheński), który zebrał kwotę 20 zł. na Fundusz Obrony Narodowej.

Higiena.

W miesiącu lutym i marcu b. r., staraniem Powiatowego Komitetu Pomocy Dzieciom, przeprowadzono w powiecie krakowskim badania lekarskie kilku tysięcy dzieci powszechnych szkół wiejskich.

Badania miały na celu nietylko stwierdzenie ogólnej zdrowotności młodzieży szkół wiejskich, lecz przedewszystkim właściwe udzelanie pomocy dzieciom, zależnie od stwierdzonego stanu zdrowia. Dzieci potrzebujące leczenia zostały skierowywane do odpowiednich zakładów, kwalifikowane do dożywiania, tranu, przeznaczone na kolonie, nadto dzieci bezrobotnych zaopatrywano w bezpłatne lekarstwa, a krótkowzroczne w odpowiednie szkła.

Badania stwierdziły wielką liczbę dzieci słabo zbudowanych, niedokrewnych, ze zmianami krzywiczymi i powiększeniem gruczołów limfatycznych.

W związku z szerzącą się w zastraszający sposób u dzieci próchnicą zębów, projektowane jest zorganizowanie ruchomego ambulatorium dentystycznego, obsługującego szkoły wiejskie powiatu krakowskiego.

Niezależnie od powyższej akcji przeprowadzone są obecnie na dużą skalę próby tuberkulinowe w szkołach powiatu krakowskiego (Dr. Karasiński). Do szkół w których wskaźnik dodatnich odczynów tuberkulinowych będzie wysoki, skierowaną zostanie wojewódzka ruchoma kolumna rentgenowska, celem przeprowadzenia badań metodą radiologiczną. Wypadki stwierdzonej gruźlicy będą eliminowane ze szkoły i skierowane do leczenia.

Akcja ta, jako jeden etap walki z gruźlicą na terenie szkół, będzie miała niewątpliwie duże znaczenie zarówno profilaktyczne jak i lecznicze.

Harcerstwo.

W dniu 20 lutego odbyła się konferencja opiekunek i opiekunów drużyn szkół powszechnych w Krakowie, poświęcona zadaniom i roli harcerstwa na odcinku przygotowania młodzieży do obrony kraju, roli opiekuna drużyny szkolnej oraz omówieniu stanu harcerstwa na terenie szkół powszechnych Krakowa. Wzięło udział 23 osób.

W dniach od 2—8 kwietnia odbył się kurs drużynowych Chorągwi Harcerzy Krakowskiej w Ojcowie. Kurs liczył 72 uczestników uczniów wyższych klas szkół średnich i zawodowych, który otrzymali przeszkolenie na przywódców grup młodzieży harcerskiej.

W dniach 15 i 16 kwietnia odbył się Walny zjazd okręgu Związku Harcerstwa Polskiego w Krakowie. Zjazd był poświęcony omówieniu gotowości harcerstwa w chwili obecnej, dyskusji nad referatem ideowym hm. Leona Marszałka p. t. „Harcerstwo dziś i jutro" oraz przyjęciu dorocznego sprawozdania z działalności Zarządu Okręgu ZHP i Komend Chorągwi. Harcerstwo województwa krakowskiego liczy 600 jednostek organizacyjnych i 15.500 młodzieży. Dużą aktywność wykazują obwody chrzanowski, tarnowski, i krakowski. Na zjeździe reprezentował Pana Kuratora P. Naczelnik Wydziału Inż. Nawrocki Jan.

Wykaz książek

nabytych przez Centralną Bibliotekę Nauczycielską O. S. K. w czasie od dnia 1 marca 1939 do dnia 1 kwietnia 1939 r.

Broman Ivar: Aparat ruchowy człowieka. Tabelaryczne repetytorium nauki o mięśniach i stawach. Przełożył **Tadeusz Biernakiewicz.**

Chmiel Adam: Oswobodzenie Krakowa 31 października 1918 roku. 1924.

Człowiek jego rasy i życie: Zbiorowe: **Czekanowski, Klimek, Mydlarski i Sulimirski.**

Fassbender Marcin: Królewski kunszt woli. Opracował **J. E.**

Gregor Joseph: Perikles, Griechenlands Grösse und Tragik. 1938.

Kniat Marian: Dzieje uwłaszczenia włościan w Wielkim Księstwie Poznańskim. Tom I. Prze-

bieg prac ustawodawczych do roku 1823. 1939.

Lukinich Emeryk: Dzieje Węgier w szkicach biograficznych. Z węgierskiego przełożył **Zbigniew Kościuszko.** 1938.

Mysona Mieczysław: Obrona przeciwgazowa towarów. 1939 r.

Niessel-Chabord-De Guilhermy: Obrona przeciwlotnicza wnętrza kraju. 1937.

Olsen Orjan: Podbój ziemi. Opracował Rychliński. 1939.

Papée Stefan: Pogląd na świat młodzieży licealnej. 1939 r.

Polska i Polacy w cywilizacji świata. Słownik encyklopedyczny. Pod redakcją Władysława Pobóg-Malinowskiego — 1938, zeszyt I.

Sypniewski Bronisław: Środki używane do napadów lotniczych, ich działanie i elementy samoobrony. 1935.

Wojciechowski Zygmunt: Polska nad Wisłą i Odrą w X. w. Studium nad genezą Państwa Piastów i jego cywilizacji. 1939.

Zieliński T.: Cicero im Wandel der Jahrhunderte Vierte durchgesehene Auflage. 1929.

Zbiorowe: Kolonie i półkolonie dla dzieci i młodzieży. 1938 r.

Zakłady Graficzne „Styl" w Krakowie. ul. Krupnicza 8. Telef. 111-02.